INSTITUTET FÖR FOLKLIVSFORSKNING
STOCKHOLMS UNIVERSITET

SI GOD AFTON OCH GOD KVÄLL

En visas spridning

Uppsats för påbyggnadskurs (C 1)
Etnologi
Höstterminen 1979

Rolf Carlsson

Institutet för folklivsforskning
Lusthusporten 10
115 21 Stockholm

Denna uppsats är författarens egendom och får icke begagnas för publicering utan författarens eller dennes rättsinnehavares tillstånd.

©

FOLKLIVSFORSKNING VID STOCKHOLMS UNIVERSITET heter en katalog över kandidatuppsatser, licentiatavhandlingar och doktorsavhandlingar åren 1928–1974 (630 st) som kan beställas från Institutet för folklivsforskning.

INNEHÅLL

0	INLEDNING		1
1	ALLMÄN KARAKTERISTIK		3
	1.1	En friarvisa	3
	1.2	Några liknande visor	4
2	SI GOD AFTON SOM SKILLINGTRYCKSVISA		8
	2.1	Skillingtryckens spridning	8
	2.2	Förekomst	10
	2.3	Två skillingtrycksversioner	11
3	VISAN INNAN 1851		14
	3.1	Visan äldre än 1851	14
	3.2	Ljuder Anders	14
	3.3	Gyris Anders	16
	3.4	Förlagor I Finland	17
4	FILIKROMEN		20
	4.1	Vishäftet	20
	4.2	Si god afton i Filikromen	21
	4.3	Melodin	23
	4.4	Ahlström	24
5	SARKOFAGTRANSPORTEN		25
	5.1	Si god afton som gånglåt	25
	5.2	Uppteckningar	25
	5.3	Melodin	28
	5.4	Övriga melodier	29
	5.5	Gyris Anders	29
	5.6	Hins Lars m fl spelmän	32
	5.7	Porfyrverket och sarkofagen	34
	5.8	Transporten	37
	5.9	Sarkofagmarscher	39

6	ÖVRIGA 1800-TALSUPPTECKNINGAR		41
	6.1	Albertina Andersson	41
	6.2	Grip	43
	6.3	Nils Andersson	44
7	UPPTECKNINGAR 1900-1930		46
	7.1	Jödde i Göljaryd	46
	7.2	Dalälven	47
	7.3	Svenska låtar	48
	7.4	ULMA	49
8	VISUTGÅVOR 1930-1978		50
	8.1	Svanfeldt	50
	8.2	LT:s sångbok	51
	8.3	Gröna visboken	52
	8.4	Melodi	54
	8.5	Från Dalarna	54
	8.6	Övriga visutgåvor	56
	8.7	Kommentarer	58
9	UTVECKLINGEN I FINLAND		59
	9.1	Nyland	59
	9.2	Uppteckningar	61
	9.3	Brage	63
	9.4	Forslins uppteckningar	66
	9.5	Nyare visböcker	67
	9.6	Kommentarer	69
10	GRAMMOFONINSPELNINGAR		70
	10.1	Översikt	70
	10.2	På film och skiva	72
	10.3	Inspelningar på 1970-talet	74
	10.4	Texten	80
	10.5	En ny vers	82

11	VISANS SPRIDNING UNDER 1970-TALET		84
	11.1	Artister och publik	84
	11.2	Folkmusikvågen	86
	11.3	Allmänna synpunkter	88
12	NOTER		91
13	KÄLLOR OCH LITTERATUR		94
	13.1	Tryck och uppteckningar, Sverige	94
	13.2	Tryck och uppteckningar, Finland	99
	13.3	Var kan man finna varianterna?	101
	13.4	Grammofoninspelningar	103
	13.5	Litteratur	105
	13.6	Muntliga källor	110
14	BILAGOR		112
	14.1	Tonart, takt och antal strofer	112
	14.2	Samband mellan textversionerna	114
	14.3	Bildsidor	116
15	SUPPLEMENT		126
	15.1	Grammofoninspelningar	126
	15.2	En översättning	128
	15.3	En märklig fiol	129

0 INLEDNING

Hur kan det komma sig, att en visa håller sig levande i mer än hundra år utan att nämnvärt förändras? Vad beror det på, att den blir så populär, att den spelas in på ett flertal grammofonskivor och ofta hörs i radio och från scenen?

Visan "Si god afton och god kväll" har under 1970-talet upplevt en märklig ny popularitet. Men den har hållit sig väl känd genom åren, vilket till en del beror på en viss händelse, nämligen transporten av Karl XIV Johans sarkofag från Älvdalen till Stockholm.

Uppsatsen behandlar visans spridning i tid och rum, och vad som påverkat spridningen under åren.

Det äldre vismaterialet har erhållits från Svenskt visarkiv, det yngre materialet genom egna efterforskningar. Studierna på arkiv och bibliotek har kompletterats med ett besök i Älvdalen för studium av detaljer kring sarkofagtransporten.

Visans text har varit den röda tråden i utformningen av uppsatsen; endast melodins första takter samt taktarten har använts i jämförelserna. En noggrannare melodijämförelse skulle vara ett lämpligt komplement till uppsatsen.

Visans spridningssätt genom åren, antingen det gäller Si god afton eller andra visor, följer ett visst mönster. Uppsatsen kan alltså vara till hjälp vid studium av utveckling och spridning av andra visor än Si god afton.

Se god afton och god qwäll, Min utwaldaste wän, :,: Hurn lefwer nu werlden med dig. :,:

2. Har du nöjen och mår bra, Som jag tror wäl att du har, :,: Har du hälsan wißt roar det mig. :,:

3. Har du silfwer har du gull, Har du kistorna full, :,: Har du penningar wißt roar det mig. :,:

4. Jag har ett förnöjsamt sinn', Det är rikedomen min, :,: Det är bättre än penningar och gull. :,:

5. När jag tänker uppå dig, Röres blodet uti mig, :,: Lilla wännen förglöm aldrig mig. :,:

6. Ser du stjernorna de små, Uppå himmelen blå, :,: Falla neder till jorden som strå. :,:

7. Förr skall sjöar och strand, Bliswa torra som sand, :,: Förr än jag tager mig någon ann. :,:

8. Förr skall Måne och Sol, Falla neder på wår jord, :,: Förr än jag ändrar min dygd och ord. :,:

(skillingtryck från 1851)

1 ALLMÄN KARAKTERISTIK

1.1 En friarvisa

Si god afton och god kväll handlar absolut om ett frieri, och eftersom det normalt var karlar, som friade förr i tiden, kan man förutsätta, att det är en sådan, som friar till en flicka. Han talar först om för henne, att hon är den utvalda, fortsätter sedan med några artighetsfraser om hennes hälsa och kommer sedan in på det väsentliga, nämligen förmögenheten. Han frågar om hon har silver, guld och fulla kistor. Själv har han ett förnöjsamt sinne, vilket han anser vara bättre än rikedomar. Det är tydligen så, att han, kanske på grund av sin brist på förmögenhet, tvivlar på hennes intresse, eftersom han sedan i hela fyra strofer betygar sin kärlek. Hon skall aldrig få glömma honom. Han kommer aldrig att ta någon annan, och han kommer inte att ångra vad han sagt. Vad hon svarar, får man aldrig veta.

För att vara säker på framgång i sitt frieri, tar han naturen till hjälp. Han ber henne betrakta stjärnorna och sedan tar han till naturfenomen för att förstärka sina ord. Sjöar och strand kommer snarare att bli torrlagda än han tager sig någon annan, och han kommer inte att ändra några ord förrän måne och sol faller ned på jorden, förvisso en omöjlig händelse.

Vad har han lovat henne så heligt i visan? Egentligen bara att inte välja någon annan flicka. Vad händer, om hon inte vill ha honom? Då får han tydligen klara sig utan någon flicka, ensam med sitt löfte.

Skall man stoppa in visan i någon större kategori är det bland kärleksvisorna. Skillingtrycken har inte någon rubrik över visan, vilket kan bero på att den var så känd före de första trycken, att den inte behövde rubriceras.

Kärleksvisor kan vara episka och lyriska.[1] De episka kärleksvisorna behandlar ofta olycklig kärlek. "Ei kjaerlighetsvise skulle vaere til å gråte av", skriver Elin Prøysen.[2] Den består av en sorglig berättelse i många verser. En friarvisa kan kanske betecknas som en lyrisk kärleksvisa.

1.2 Några liknande visor

Bland skillingtrycken från 1800-talet finns det några visor med ungefär samma textbörjan som Si god afton. Det finns också några kärleksvisor som har ungefär samma ordval.

God dag söta vännen du utvalda min är en skillingtrycksvisa från 1797, som innehåller en intensivare kärleksförklring än Si god afton. Den förekom i skillingtryck till 1833 och har även funnits i Finland. Varje vers består av 14 versrader.[3]

God dag söta vännen du utvalda min
Du lilja i grönaste dahl,
Du fängslat mit hjerta min tankar och sin
Så hårdt uti kärlekens qwal
At jag intet mera om mitt hjerta rår
Som klappar och slår i mitt bröst,
Och enbart begär af dig tröst.
- - -

Se god afton på dig min käraste vän, på länge har jag ej sett dej igen, var har du hela tiden hållit hus, har du lefvat om i sus och dus.

Så lyder första strofen av fem i en jordnära friarvisa i Svenssons samlingar från Åbo. Friaren har köpt hemmanet av sin far, hans frieri besvaras med ja och han får dessutom en kopp kaffe.[4]

Goder natt, goder natt aldrakärestan min är en skillingtrycksvisa, som förekom i Sverige och Finland kring 1800. Visan övergår dock i en variant på den mer kända Vem kan segla förutan vind. Det är en kärleksvisa, men behandlar mer en olycklig kärlek än ett frieri: han måste resa ifrån henne.[5]

En kärleksvisa från Dalarna är Du har låtit din kärlek få försvinna. En flicka sjunger den i sorg över att pojken svikit henne. Man kan faktiskt se den som ett svar, en fortsättning på Si god afton. Vissa uttryck förekommer i båda visorna. Versionen nedan anges vara från Järna efter Torp Greta Larsdotter.[6]

Du har låtit din kärlek få försvinna,
liksom stjärnan på himmelen den blå.
Du har låtit din kärlek få försvinna,
att jag aldrig dig äga kan få.
Men ett är det jag vill säga:
om jag aldrig dig får äga
ingen gosse behagar mig mer.

Om jag egde blott tusen på tusen
och allt glimmade i silver och guld.
Ty då vore jag ej av dig förskjuten
nej då vore du blott trogen och huld.
Men se alla rikedomar vill jag likna
vid de blommor som om aftonen faller omkull.

Även vispolskan Jag ser på dina ögon är en visa över olycklig kärlek, som i ordval ligger nära Si god afton:[7]

Jag ser på dina ögon du haver en annan kär.
Ack skönsta vännen lilla, säg vem då det är.
Då ville jag så gärna vara redelig mot dig,
så länge som mitt hjärta det röres uti mig.
- - -

Ännu närmare i ordval är en friarvisa, som enligt Karl Erik Forsslund har "en strålande melodi, vars solsken dock dämpas av ett fint vekt vemod särskilt i slutton-fallet":

Första gång i världen, jag dina blå ögon såg,
i mitt hjärta en tanke upprann.
Tro aldrig här i världen jag har tycke för nån ann
än den första som räckte mig sin hand.

Ja, rikedom i världen, ja, silver eller guld
har du ej att förvänta utav mig.
Men ett uppriktigt hjärta skall du finna hos mig,
så länge jag har anda och liv.

Forsslund rubricerar visan "Gånglåt eller visa från Mockfjärd, uppteckn. av E J Thunstedt", skriver att den i Svenska Låtar betecknas som "Brudmarsch, Skull-bräddlek" och noterar att visan med ny text av honom blev tryckt i Strix och nu lär vara spridd under namnet "Kullerullvisan".[8]

Märkligt är, att texten ovan även går att sjunga till den vanligaste melodin till Si god afton, liksom att Si god aftons text går, fastän med någon svårighet, att sjunga till Kullerullvisans melodi!

Kullerullvisan är i dag en populär allsångsvisa men skrevs från början som en födelsedagsvisa. Som spel-manslåt spelas den gärna ihop med den s k "Solskens-gånglåten" efter Anders Frisell, nr 24 i Mockfjärds-delen av Med Dalälven från källorna till havet. Den senare har också i många år spelats på piano av Elsa Uhr till dans på Svenska Folkdansens vänner och Aka-demiska folkdanslaget i Stockholm.

För att reda ut de samband som ovan antytts fordras säkerligen en särskild uppsats.

God afton flicka, lilla wän förekommer i ett skillingtryck från 1839[9]. Det är en kärleksvisa, vars andra strof har några rader, som även finns i Si god afton:

Är icke du min lilla wän?
Jag dig wisst älskat har,
Du aldrig ur mitt sinne går,
Så länge lif är kwar.
Hwar gång jag tänker uppå dig,
Så röres blodet uti mig,
Hwar gång jag dina ögon ser,
Mitt hjärta åt dig ler.

Det finns alltså flera visor, som har liknande ordval som Si god afton. Att just den visan har överlevt, trots sina i dag något ålderdomliga ord, beror nog på att den har ganska få och korta strofer med en enkel rytm. Melodin och den personliga spridningen har nog också stor betydelse.

2 SI GOD AFTON SOM SKILLINGTRYCKSVISA

2.1 Skillingtryckens spridning

De äldsta uppteckningarna av texten till visan Si god afton kan man finna bland skillingtrycken. Som rubrik till dessa står följande fraser eller liknande: "alldeles nya och mycket wackra wisor"[10],"fem alldeles nya wisor" etc. Detta visar sannolikt, att här är det fråga om visor, som just då var populära.

De små häften, som normalt benämns skillingtryck, spreds över hela landet via t.ex kringvandrande försäljare. Trycken utgavs i många men små upplagor. Samma år kan samma visa finnas i flera olika häften, sannolikt med huvudsaklig spridning runt tryckorten. Si god afton finns i hela sju olika skillingtryck från 1852.

Om skillingtrycken skrivs i Nordisk Familjebok 1917 att de "länge utgjort en omtyckt läsning i synnerhet bland allmogen. Utstyrseln är merendels den torftigaste, hvad både tryck och illustrationer vidkommer." I Bonniers lexikon 1966 står följande att läsa: "..förr vanliga populära småskrifter... är kända sedan 1500-talet och har tryckts in i vårt sekel". I häftet Skillingtryck 1973 karakteriseras de så här: "Skillingtrycken innehöll aldrig några noter. Många visor var skrivna till redan kända melodier och nya melodier lärde man sig bland annat av de kringvandrande försäljare, som också sålde skillingtrycken."[11]

Eftersom visorna inte hade melodin tryckt, blev spridningen inte jämn över landet. En visa kunde sannolikt bli mycket populär i en region genom en visförsäljare där, medan i en annan region visan kunde vara praktiskt taget okänd. Några år efter spridningen kan då visan synas komma från en viss trakt, när det egentligen var så, att den blev populär där och därför levde kvar längre.

Spridningen kunde bli ganska effektiv om visförsäljaren valde rätt tillfälle att saluföra visorna. Lennart Kjellgren skriver därom i Visor från farfars tid: [12]

"De höll till på marknaderna där det samlades mycket folk och affärerna kunde bli mer lönande. Alla hade inte råd att köpa när visförsäljaren kom. Särskilt gällde det pigor och drängar på landsbygden som fick huvudparten av sin lön in natura. Lyckades man emellertid skrapa ihop pengar till något enstaka vishäfte kunde man sen mångfaldiga texterna genom att skriva av dem i de anteckningsböcker man antingen själv tillverkade av hopvikt gråpapper eller inköpte i handelsboden." (Detta under förutsättning att man kunde skriva, vilket inte var allom givet trots att folkskolan infördes 1842.)

Melodin kunde däremot inte spridas särskilt bra genom noter. Kjellgren fortsätter: "I de tryckta vishäftena fanns inte någon melodistämma. En sådan hade för övrigt varit helt värdelös då endast klockaren i församlingen kunnat tyda den sortens teckenskrift."

De, som tryckte skillingtrycken, t ex J P Lundströms boktryckeri i Jönköping, valde givetvis sådana visor som var populära, som gjorde att visorna kunde säljas. Alltså är en viss visas förekomst ett tecken på hur populär den var. Samma försäljningshänsyn togs sannolikt vid val av turordning mellan visorna i häftet. den visa som stod först skulle sälja häftet. Kanske var den även den nyaste visan. Sålde inte häftet på denna visa, kunde den ändå bli känd genom att man köpte häftet för en annan visas skull, en äldre visa som man inte hade texten på.

2.2 Förekomst

Visan förekommer i femton skillingtryck enligt Kungliga Bibliotekets skillingtrycksregister. Två versioner finns, dels den som efter tryckorternas läge kan kallas den norra, dels den som av samma orsak kan kallas den södra.

norra:
1851 Falun
1852 Söderhamn

södra:
1851 Linköping
1852 Linköping (3st), Norrköping, Västervik, Kalmar
1854 Linköping (2st), Kalmar (2st)
1855 Kalmar
1876 Köping

I inget av skillingtrycken förekommer visan som nummer ett utan som
nummer 2 i 5 tryck
" 3 i 7 "
" 4 i 1 "
" 5 i 2 "

Detta tyder på att visan var väl känd redan innan den kom i tryck. Man kan kanske utläsa något om hur känd eller populär visan var på olika ställen om man tittar på dess placering i förhållande till tryckort:

Norra versionen placeras som nummer 3
I Linköping placeras visan i genomsnitt som nummer 3,5
I Kalmar som nummer 2

Att de olika trycken har samband ser man på att Si god afton inte är den enda visa som är gemensam. Som exempel föregås visan i fem tryck av "Leonard och Mathilda". Dessa skillingtryck har tryckorterna Linköping, Västervik och Kalmar.

2.3 Två skillingtrycksversioner

Som ovan nämnts förekommer bland skillingtrycken två versioner av Si god afton. Båda förekommer i tryck första gången 1851. Att två versioner finns i de första trycken visar att visan måste ha funnits tidigare än 1851.

Den norra versionen "Se god afton och god qwäll" är den version, som med en modernisering av stavningen fortlever i dag. Därför kommer alla följande jämförelser att göras med denna. Den södra versionen "Se gu' afton se gu' qwäll" har visserligen kommit ut på betydligt fler skillingtryck, 13 st mot 2 st, men versionen fortlever inte i dag.

Nedan följer en jämförelse mellan den norra (N) och den södra (S) versionen:

Se god afton och god qwäll, Min utwaldaste wän, :,: Hurn lefwer nu werlden med dig. :,:

2. Har du nöjen och mår bra, Som jag tror wäl att du har, :,: Har du hälsan wißt roar det mig. :,:

3. Har du silfwer har du gull, Har du kistorna full, :,: Har du penningar wißt roar det mig. :,:

4. Jag har ett förnöjsamt sinn', Det är rikedomen min, :,: Det är bättre än penningar och gull. :,:

5. När jag tänker uppå dig, Röres blodet uti mig, :,: Lilla wännen förglöm aldrig mig. :,:

6. Ser du stjernorna de små, Uppå himmelen blå, :,: Falla neder till jorden som strå. :,:

7. Förr skall sjöar och strand, Blifwa torra som sand, :,: Förr du jag tager mig någon an. :,:

8. Förr skall Måne och Sol, Falla neder på wår jord, :,: Förr'an jag ändrar om dessa ord. :,:

1. Se gu' afton, se gu' qwäll, Min utwaldaste wän; Ack hur lefwer werlden med dig? :,:

2. Mår du wäl, mår du bra, Se det sägnar mig, Mår du illa, då förjer jag dig. :,:

3. Hwar gång jag tänker uppå dig, Röras will det uti mig, Lilla wännen förglöm aldrig mig. :,:

4. Uppå himmelen den blå Sitter stjernorna de små, Falla neder på jorden som strå. :,:

5. Har du penningar och guld? Har du kistorna full'? Har du penningar, wißt roar det mig. :,:

6. Ett förnöjsamt sinn' Det är rikedomen min, Det är bättre än penningar och guld. :,:

7. Hör du sötaste saft! Gif mig styrka och kraft Till att lefwa uti werlden med dig. :,:

strof 1
Ungefär lika lydelse i både N och S. Emellertid har N en mer hövisk stil som om frågan i visan ställts i ett brev, medan S verkar mer talspråk. Kan det bero på vem som har tecknat upp visan och hur den personen uttrycker sig normalt? Att det förekommer två så likartade versioner samtidigt måste bero på att det har funnits en visa som muntligen spridits och som upptecknats vid två skilda tillfällen.

strof 2
Nu börjar skillnaderna bli större, vilket är normalt när man försöker komma ihåg en visa: första versen går bäst. I N står "har du nöjen" vilket verkar något obegripligt i dag. I S är andemeningen i texten lika: "mår du väl .." men lydelsen helt olika. Dessutom stämmer inte stavelsernas antal i andra raden med motsvarande rad i första strofen, vilket kan göra raden något svårsjungen. I S står det också "mår du illa", vilket för oss låter något konstigt i en kärleksvisa, men orden hade nog en vidare betydelse förr.
S har fortfarande, med sina kortare satser, mer talspråkskaraktär än N.

strof 3 och 4 i N motsvaras av strof 5 och 6 i S
Texten stämmer bra ord för ord, men S verkar vara något "sämre vers". Rimmen i strof 5 och stavelsernas antal i strof 6 stämmer inte helt. Man får ett intryck av att N är en äldre, mer ursprunglig, version och att S är en uppteckning av ett muntligt framförande av N.

strof 5 i N motsvaras av strof 3 i S
Här är återigen S sämre anpassad till rytmen i texten. Första raden innehåller fler stavelser än i övriga strofer. Dessutom är andra raden svagare som känslouttryck.

strof 6 i N motsvaras av strof 4 i S
S har här fått en helt neutral strof, där dialogen inte finns med. Strofen har ju då inget direkt i visan att göra.

Strof 7 och 8 i N har ingen motsvarighet i S, som i stället avslutas med:

Hör du sötaste saft
Gif mig styrka och kraft
Till att lefwa uti werlden med dig

En vacker avslutning, men tilltalsordet saft är något onaturligt.

Flera faktorer talar alltså för att den norra versionen är ursprungligare. Rim, logisk uppbyggnad och att stavelsernas antal stämmer är något man strävar efter vid diktning, och man lämnar inte ifrån sig ett ofullständigt arbete. Den södra versionen verkar ha tillkommit genom muntlig överföring, men att man inte har kommit ihåg alla strofer riktigt. Två strofer har kommit bort, men en tilldiktats för att få en avslutning. Första strofen har man helt naturligt kommit ihåg bäst, medan de sista stroferna helt fallit ur minnet. Att omvändningen skulle gälla verkar onaturligt, förändringen skulle i så fall ha varit mycket stor.

Man skulle också kunna tänka sig att båda versionerna skulle vara översättningar av en och samma visa. Mot detta talar att antalet strofer är olika och att innehållet är olika i slutstroferna. Den norra versionen skulle kunna vara en översättning, även om jag har svårt att tänka mig ett språk med samma känsloskillnad i de två orden afton och kväll, som i viss mån har med den svenska naturens skymning och mörker att göra.

Varför har den södra versionen försvunnit? En orsak kan vara att den norra versionen av någon anledning utökat sitt spridningsområde och utkonkurrerat den södra. De vandrande visförsäljarna i södra Sverige kanske inte hade visan så ofta på sin repertoar, eller visan kanske försvann där på grund av sin något sämre text.

3 VISAN INNAN 1851

3.1 Visan äldre än 1851

Vid studium av skillingtrycken finner man flera tecken på att visan är äldre än första trycket.
Sammanfattningsvis:

- visan står ej först i trycken
- visan finns i två versioner
- visan är spridd över landet
- visan har ej rubrik

Redan första tryckåret finns visan i två versioner och under de två första tryckåren kommer visan ut i nio tryck. Ändå förekommer inte visan som nummer ett i trycken. Det var alltså naturligt att ha med visan, inte nödvändigt för försäljningen.

Texten till skillingtrycksvisan måste ju ha kommit från något område, där visan varit känd. I Dalarna och i den svenskspråkiga delen av Finland tycks så ha varit fallet, vilket nedan kommer att visas. Detta utesluter ju inte, att visan kan ha varit känd i andra områden. Skillingtryckens geografiska spridning pekar ju på detta.

3.2 Ljuder Anders

En spelman, som under 1840-talet sannolikt hade Si god afton på sin repertoar, var Ljuder Anders från Gopshus i Mora socken.

Ljuder Anders Ersson föddes 1833 och spelade till dess han var sjutton år, dvs 1850. Anders Zorn intresserade sig femtiofem år senare för spelmannen och sammanträffade med honom i sin ateljé i Gopsmor år 1905. Zorn lyckades även övertala Ljuder Anders att börja spela igen.

Ljuder Anders blev därefter något av Zorns favoritspelman och spelade mycket tillsammans med sonen och sonsönerna i Gopsmorstugan under Zorns vistelse där. De förekommer också på en av Zorns välkända tavlor: "Dans i Gopsmor".

På nyåret 1906 besöktes Ljuder Anders av Nils Andersson, och ett flertal låtar upptecknades. Huvuddelen av upptecknings-garna kan man finna i den s k Folkmusikkommissionens samlingar, vilka senare utgjorde grunden till Svenska låtar.[13] Både Zorn och Nils Andersson ingick i kommissionen, som bildades 1908. Den första volymen av Svenska låtar utkom 1922 och innehåller 25 låtar efter Ljuder Anders.

I Svenska låtar står det att Ljuder Anders började spela vid elva års ålder. Han och en spelmanskamrat vid namn Knagg Anders var mycket anlitade på bröllop i Oxberg och Gopshus. De gjorde också en längre resa "ända till Västergötland" och spelade sina låtar för att få ihop en summa penningar.

Ljuder Anders deltog i spelmanstävlingarna i Gesunda 1906 och i Mora 1908. [14]

Inuti Nils Anderssons konceptbok från besöket 1906 i Mora ligger två lösa handlingar. Den ena innehåller tolv nedskrivna vistexter; upptecknaren är Anders Zorn. Den andra handlingen är skriven av Ljuder Anders själv. Den innehåller femtiosju nummer, däribland "Har du helsan och mår Bra Såm jag Ser väl att du ar har du helsan vist Rogar det mig".

Ljuder Anders' sonson, Valentin Juhlin äger efter sin farfar en räkenskapsbok, vari Ljuder Anders har förtecknat 114 nummer. En notering om ett fiolköp 1905 och en annan notering 1909 visar när noteringarna gjorts. Si god afton förekommer redan som nummer 6 i förteckningen, men med versraden "jag har Ett förnöjsamt Sin det här Rikedomen min". Spelmannen kom sannolikt ihåg visan mycket väl eftersom han placerade den så högt på listan.[15]

3.3 Gyris Anders

Bland spelmän går Si god afton ofta under namnet Gyris Anders' gånglåt. En vanlig uppfattning i dag är att det är Gyris Anders som gjort melodin, men denna uppfattning grundar sig sannolikt på att melodin är så starkt förknippad med transporten av Karl XIV Johans porfyrsarkofag, då Gyris Anders spelade visan som gånglåt.

Man kan förutsätta, att om Ljuder Anders i Gopshus spelade en melodi var den känd också i det näraliggande Älvdalen, där Gyris Anders var den dominerande spelmannen, och även i Östnor i Mora socken, där Hins Lars och Hins Anders, som också följde med transporten, bodde.

Gyris Anders kan ha fått visan från någon av de övriga spelmännen, men han kan också ha fått den från någon marknad. Älvdalingarna vandrade från Roslagen och upp till Norrland. Gyrisen vandrade själv i Norrland en kortare tid.[16] Han gjorde t o m en karta över Älvdalskarlarnas viktigaste handelsvägar.[17]

Sarkofagtransporten från Älvdalen till Gävle vintern 1856 kom några år efter det att visan spritts i skillingtryck, men att visan förekom under transporten beror nog snarare på att den sedan flera år tillbaka var känd bland spelmännen. Det äldsta skillingtryckets tryckort, Falun, visar att Si god afton sannolikt var känd i Dalarna år 1851. Gyris Anders var bosatt två år i Njurunda, åren 1852-54, och kom nog inte under denna tid i kontakt med skillingtrycken.[18]

3.4 Förlagor i Finland

Den norra skillingtrycksversionen har nog upptecknats i norra Sverige, eftersom tryckorterna är Falun och Söderhamn. Visan förekom ju också bland spelmän i Dalarna. Några uppteckningar, äldre än skillingtrycket, i södra Sverige, är inte funna. Det finns däremot i Finland några uppteckningar, som verkar vara en äldre version på grund av att texten är mer komplett än den södra skillingtrycksversionen.

I Svenska litteratursällskapets i Finland samlingar finns det en uppteckning av K P Pettersson, gjord åren 1890-1891. Den är från Nagu i Åbolands skärgård och samlingen är benämnd SLS 24. Uppteckningen följer väl den södra skillingtrycksversionen. Melodin är den, som vi i dag anser vara den vanligaste, och den har 2/4-takt. Strof två lyder:

Mår du väl och mår du bra?
Se det fägnar mig hvar dag,
Mår du illa då sörjer jag dig.

Orden hvar dag gör att denna strof, jämfört med skillingtrycket, följer bättre med melodin och dessutom får rim med första raden. Detta kan vara ett bevis på att visan har tappat dessa två ord vid uppteckningen av skillingtrycket.

I Hedbergs uppteckning i Ranckens samlingar har man fått texten att följa melodin, men inte fått rim på den:

Mår du väl mår du bra
Se det fägnar ( ) mig
Mår du illa då sörjer jag dig.

Från J O I Rancken i Österbotten har vi det äldsta nedtecknade materialet på finsk mark. Ranckens stora folkloristiska handskriftssamling tillkom efter ett upprop i tidningen Ilmarinen i Vasa 1848 och insamlingsarbetet fortgick sedan fram till 1890-talet. Rancken bidrog till sin samling med flera egna uppteckningar men större delen tillkom genom att material insändes till honom från ett stort antal medhjälpare.[19]

Ranckens samlingar finns bl a på Svenskt visarkiv såsom fotostatkopior av primäruppteckningarna. Egentligen säger handskrivna rader mycket mer än visböcker om vad man sjöng ute i bygderna.

Si god afton förekommer hos Rancken i två versioner nedskrivna av uppteckнarna O R Sjöberg och Hedberg. Hedbergs uppteckning innehåller enbart text och motsvarar södra skillingtrycksvarianten så när som på enstaka ord. Den är uppteckнad av en medlem av kyrkoherdens i Pörtom familj och är från 1864-1876 eftersom nummerbeteckningen är 177,4 (enligt Jersild, Skillingtryck, register över Ranckens melodier). Hedbergs uppteckning skulle kunna vara det äldsta tecknet på visans förekomst i Finland.

O R Sjöbergs uppteckning:

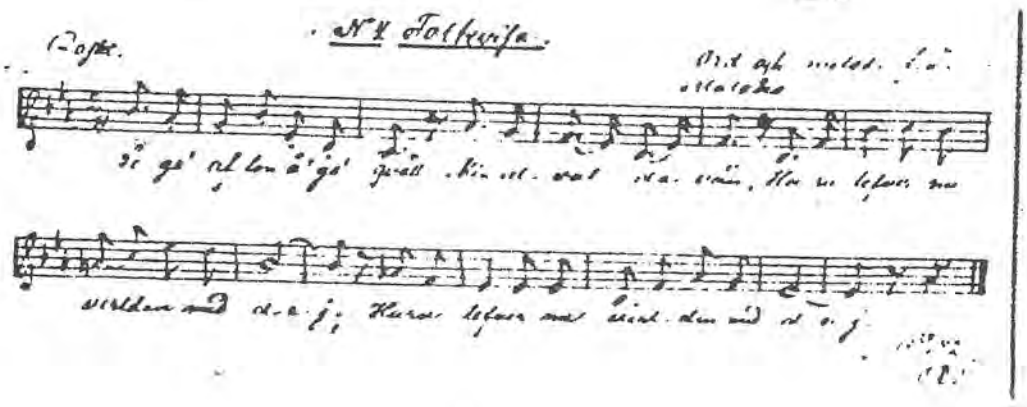

Sjöbergs uppteckning är daterad 28/4 1882 och ord och melodi är från Malaks söder om Vasa inte så långt från hans hemort Replot. Visan ansluter sig till den norra versionen. Båda versionerna har alltså i och med detta bevisligen varit kända i Finland. I båda fallen börjar de som skillingtrycken med se.

Uppteckningen SLS 40 från Wårdö socken på Åland är gjord av J Thorckell år 1893. Ernst Lagus har sannolikt ägt den vissamling, vari uppteckningen finns. Det är ännu en version av det södra skillingtrycket och dessutom en vacker kärleksvisa.

Visan förekommer endast som text och lyder sålunda:

Se gu' afton å gu' kväll
Min utvaldaste vän!
( ) hur lefver nu världen me' dej?

Mår du väl eller bra.
Se då fröjdar de' mej.
Mår du illa då sörjer ja' dej

Hvar gång ja' dej påtänker,
Röres blodet hos mej
Lilla vännen glöm intet du mej!

Uppå himmelen den blå
Gånga stjärnorna dä små,
Den förliknar ja' ve' dina ögon två.

Uppå ängen den grön
Ståndar rosen så skön,
Den förliknar ja' ve' dina kinder rö'

Uti grönskande dal
Växer liljan så smal
Den förliknar ja' ve' hela din person

( ) ett förnöjsamt sinn'
De' ä' rikedomen din
De' ä bättre än pänningar å gull

Hör du sötaste vän
Gif du handen åt mej!
Till att lefva i världen me' dej.

Kommer texten på södra skillingtrycksversionen ursprungligen från Finland? Eller är det så att det ursprung, som kan ha funnits i Sverige, aldrig upptecknades?

Det är helt naturligt att visan finns på både svenska och finska sidan av Bottenhavet. Från Österbotten var det inte ovanligt med emigration, bondeseglatser och arbetsvandringar och även i övrigt hade vissa kusttrakters fiskare förbindelser med varandra.

4 FILIKROMEN

4.1 Vishäftet

År 1850 kom det första häftet med namnet Filikromen ut. "Hittils otryckta skämtsamma sånger (ord och musik) samsamlade och utgifna af Axel I. Ståhl" står det på titelbladet. Jämfört med skillingtrycken är texten inte längre i frakturstil och stavningen är modernare och i talspråk. Den större läskunnigheten på landsbygden och den högre läsbarheten borde ha gjort vishäftena spridda, vilket även tycks ha varit fallet eftersom de omtrycktes till så sent som 1890.

Namnet kommer från en gatusångare i Stockholm i början av 1800-talet, som "sjöng till sin skorrande fiol allehanda visor och slagdängor, somliga af egen tillverkning, merendels utmärkta af en förvånande oförskämdhet".[20] Han var "vild, rödbrusig och försupen" och förevisade "de sällsammaste åtbörder, det våldsammaste ansigtsspel" då han sjöng. Denne f. d. gardist har dock inte direkt med vissamlingen att göra, utan namnet har "lånats" av Axel I. Ståhl, som egentligen hette Ludvig Theodor Öberg.

Öberg var stockholmare och fick sina visor från en stab av bidragsgivare i Sverige, Norge och Danmark. Att skriva visor på mål var något nytt. Det var först några årtionden senare som det blev populärt genom bondkomiken. Till skillnad från skillingtrycken innehöll Filikromen också noter till visorna samt kommentarer beträffande ursprung och meddelare.

Nämnas bör också att radions folkmusikprogram under senare delen av 1970-talet, ett program som behandlar nytt i folkmusik, litteratur och spelmansstämmor m m, har fått namnet Filikromen.

4.2 Si god afton i Filikromen

Si god afton finns i Filikromens femte samling, som första gången utgavs 1854 och andra gången 1875 (och i samlingsvolym 1973). Visan anges vara upptecknad i Rättvik, vilket i sig inte innebär att visan kommer därifrån, men i alla fall att den var känd i Dalarna innan 1854. Innehållsmässigt följer den norra skillingtrycksversionen och har dessutom en tilldiktad skämtsam vers. Stavningen har dock moderniserats, och hela visan har fått en dialektpräglad form. Det senare har lett till att några intressanta förändringar skett:

- visan börjar med si i stället för se
- fägnar i stället för roar i strof två

V.

(Upptecknad i Rättvik.)

Si gu' afton å gu' qväll
Min utvaldaste vän,
:,: Huru lefver nu verlden me' dig? :,:

'Ar du nöjen å mår bra,
Som jag tror väl att du 'er,
:,: 'Ar du 'elsan, visst fägnar det mig. :,:

'Ar du silfver, 'ar du gull,
'Ar du kistorna full,
:,: 'Ar du penningar, visst roar det mig. :,:

Men jag 'ar ett förnöjsamt sinne,
Det är rikedomen min,
:,: Det är långt bättre än penningar og gull. :,:

När jag tänker uppå dig,
Röras blodet uti mig,
:,: Lilla vännen förglöm aldrig mig. :,:

Ser du stjernorna de små
Uppå 'immalen den blå
:,: Falla neder till jorden som strå. :,:

Förr skall sjöar och strand
Blifva torra som sand,
:,: Förrän jag tager mig någon ann'. :,:

Förr skall måne och sol
Falla neder till jord,
:,: Förrän jag ändrar om dessa ord. :,:

Förr ska' flaskor og glas
Trampas sönder på kalas,
:,: Förrän ja' bortglömmer dej ditt as. :,:

Den tilldiktade versen har inte levat vidare, utan är mer ett tecken på visans popularitet då trycket gavs ut första gången. Dock nämns versen i en visbok, Svenska folkvisor, från 1975: "En skämtsam tilldiktad sista strof lyder:. Förr ska kannor och glas gå i kras på kalas, förrän jag bortglömmer dej, ditt as."

Versen fanns också kvar i minnet hos Greta Modig (1880-1967), mormor till Sid Jansson. Denne har hört henne sjunga: 21

Förr ska kannor å glas
dängas sönder på kalas
/: förrän jag bortglömmer dej, ditt as :/

Sid Jansson kommer från Rättvik och hörde visan under sin barndom på 1940-talet. Den var tämligen väl känd i hans hemtrakter. Vi har alltså här två belägg för den tilldiktade versens hemvist i Rättvik.

Texten ur Filikromen har direkt använts i Melodi, Sångbok utgiven av Svenska folkhögskolors lärarförening med tryckår 1959 och 1962. Den tilldiktade versen är emellertid inte med.

I Si god aftons historia kan man anse att Filikromen inleder ett nytt skede. Efter det att visan kom ut i skillingtryck har den spritt sig, och den är nu återigen mogen för upp-teckning. Man kan säga att Filikromen inleder ett upptecknings-skede, som sträcker sig in på 1930-talet.

4.3 Melodin

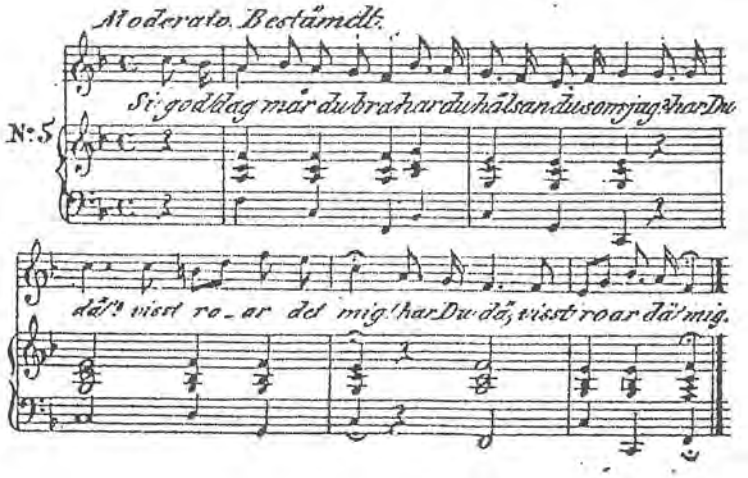

Melodin är alltså i f-dur och 4/4-takt. Nottecknen ligger bra till ur sångsynpunkt och takten är lagom för vissång. Melodin blir cbabagf, vilket vi skall ha som jämförelse vid sttudium av senare versioner. Visan har en kraftig tyngd i början av varje rad. Första ordet si är faktiskt tre gånger längre än andra ordet god. Rytmen är inte ovanlig i Älvdalen. I Svenska låtar finns flera polskor efter Isak Anders Persson som börjar på samma sätt.

Det finns alltså även en text i Filikromens musikdel. Den verkar mer vara ett komplement till musiken än en fristående visa och den förekommer inte vare sig tidigare eller senare. Intressant är att även här börjar texten med si. Med några undantag kommer detta att vara regel för alla uppteckningar och tryck i Sverige efter 1854.

4.4 Ahlström

En av Filikromens bidragsgivare var J. N. Ahlström, som år 1855 kom ut med en egen visbok: 300 Nordiska folkvisor. En upplaga kom även ut 1878. Materialet i Ahlströms visbok lär huvudsakligen återgå på tidigare tryckta källor, 22 men i uppteckningen av Si god afton står tydligt att uppteckningen är gjord av Ahlström. Han har endast tagit med följande rader:

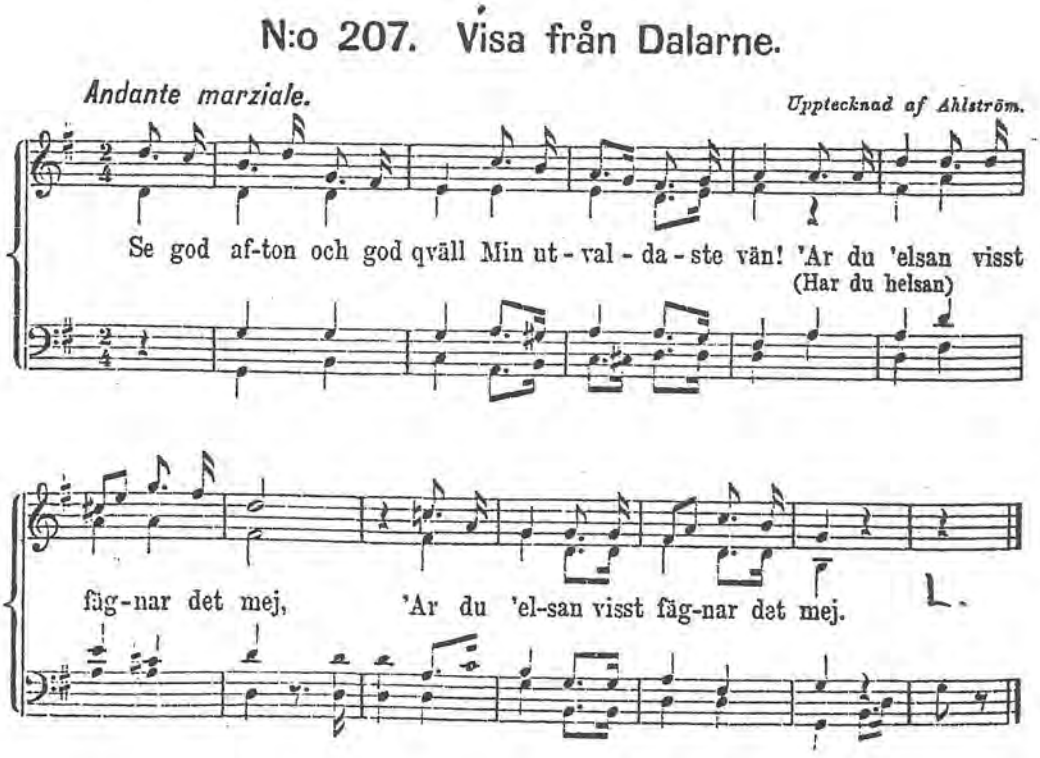

Melodin i 2/4-takt och Andante innebär att det är frågan om en gånglåt. Alltså förekommer Si god afton som gånglåt innan sarkofagtransporten 1856. Jämför man texten med tidigare versioner ser man följande:

- inledning med se som i den norra skillingtrycksversionen
- fägnar som i Filikromen
- texten är hopsatt av strof ett och två

5 SARKOFAGTRANSPORTEN

5.1 Si god afton som gånglåt

Vintern 1856 transporterades en porfyrkista från Älvdalen till Gävle, varifrån den fraktades med båt till Stockholm, där den placerades i Riddarholmskyrkan för att bli Karl XIV Johans sista vilorum. Kistan drogs av Mora- och Älvdalskarlar. Två spelmän, Gyris Anders från Klitten i Älvdalen och Hins Lars från Mora följde med, och en av de låtar som spelades under denna märkliga transport var just Si god afton. Om den förut huvudsakligen hade varit känd som skillingtrycksvisa, blev den nu känd som gånglåt-marsch och förknippades starkt med kisttransporten. Den kom så småningom att benämnas Gyris Anders gånglåt och Kungsmarschen.

I de uppteckningar, som talar om att Si god afton spelades under transporten anges den som marschlåt, gånglåt och marsch. Dessutom är tempoangivelsen 2/4-takt i praktiskt taget alla uppteckningar senare än Filikromen. Visan har alltså ändrat karaktär. Ett undantag är uppteckningarna i Finland, där Si god afton hela tiden har kvar sin viskaraktär genom att melodierna har 4/4-takt.

5.2 Uppteckningar

Si god afton finns både i Svenska låtar, Dalarna I, och i Forsslunds Med Dalälven från källorna till havet, nedan kallad Dalälven. I Svenska låtar upptecknades sannolikt visan 1906 av Nils Andersson. Han besökte detta år flera spelmän i Mora och andra platser i Dalarna. [23] Uppteckningarna är efter Frost Anders Ersson och Janne Romson.

116 *Frost Anders Ersson*

193. MARSCHLÅT

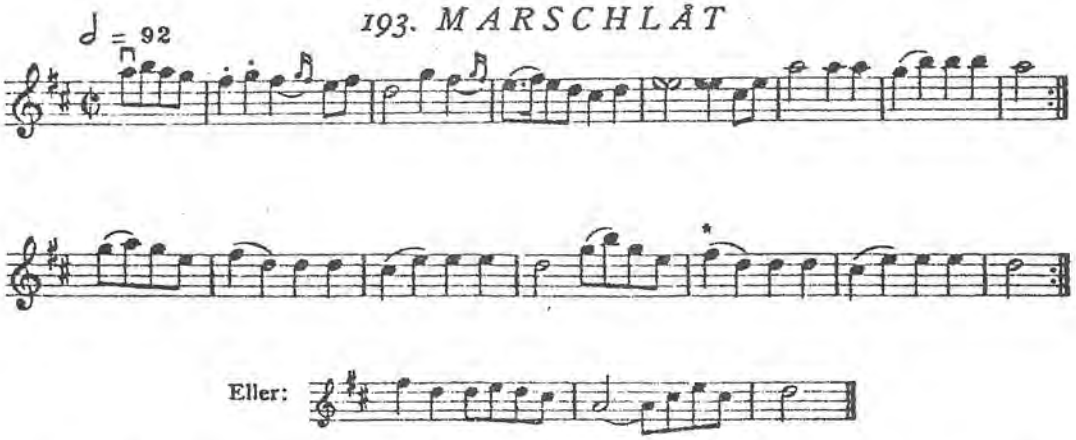

Låten är en allmänt känd melodi och påträffas överallt. Sjöngs i Skåne till texten: »Si go afton, si go kväll.» Se n:o 234.

138 *Janne Romson*

234. MARSCH

efter Frost Mats

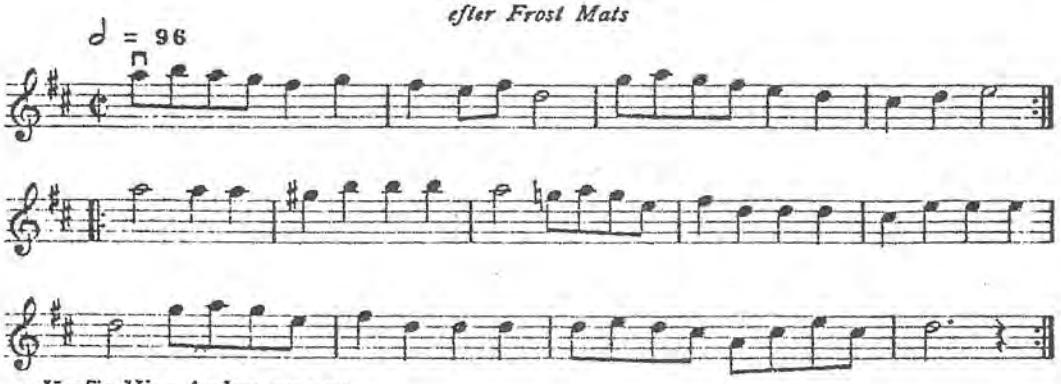

Jämför Hins Anders n:r 193.

Även denna marsch skall, enligt Frost Mats, ha spelats vid sarkofagtransporten.

Dalälven utgavs i 27 böcker 1918-1939. I den del som utgavs 1919 behandlas Älvdalen och däri finner man en fyllig redogörelse för sarkofagtransporten.

LÅTAR UNDER SARKOFAGFÄRDEN 91

6. GÅNGLÅT, SPELAD AV GYRIS ANDERS VID FÄRDEN MED KUNGSKISTAN. EFTER S. J. LARSSON. C. G.

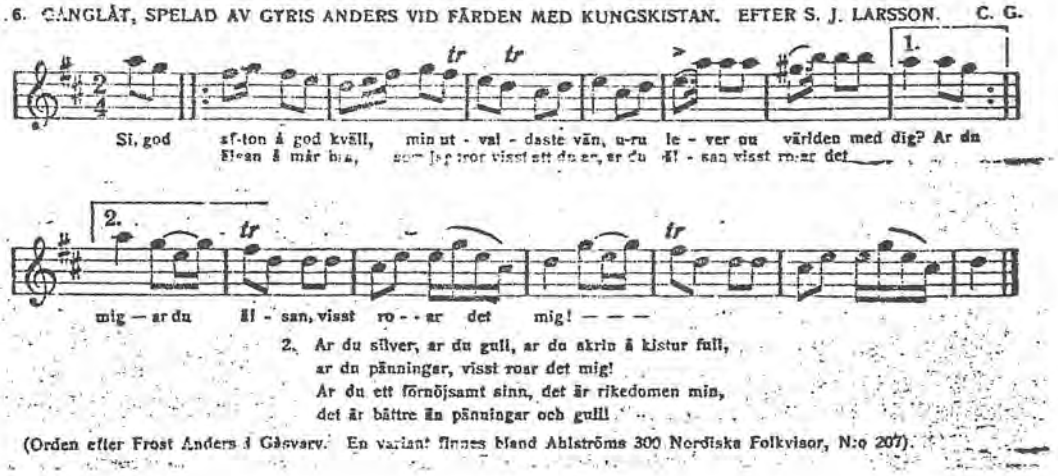

2. Är du silver, är du guld, är du skrin å kistur full,
är du pänningar, visst roar det mig!
Är du ett förnöjsamt sinn, det är rikedomen min,
det är bättre än pänningar och guld!

(Orden efter Frost Anders i Gåsvarv. En variant finnes bland Ahlströms 300 Nordiska Folkvisor, N:o 207).

S J Larsson är spelman från Blyberg mellan Älvdalen och Garberg. I Garberg hittades blocket till sarkofagen och i Älvdalen tillverkades den. Närmare Älvdalen ligger Gåsvarv, där kisttransporten,"tåget", stannade första natten, och där Frost Anders' föräldrahem användes till logi för de ståndspersoner som i början följde med tåget. Bokstäverna C G innebär Carl Gudmundsson, som upptecknat flera melodier i Dalälven. I detta fall är melodien efter Solder Jannes Larsson (död i början av 1900-talet). [24]
Texten i Dalälven ansluter sig väl till den norra skillingtrycksversionen med vissa skillnader:

- endast fyra strofer, hopsatta i två verser
- texten skriven på dialekt
- texten inleds med si
- ordet hälsan upprepas
- skrin å kistur i stället för kistorna
- har du i stället för jag har ett förnöjsamt sinn

Den sista ordförändringen innebär att "friaren" säger:: Har du ett förnöjsamt sinn, det är rikedomen min. En något märklig mening, men en text förändras lätt genom muntlig överföring. Har du har sannolikt påverkats av bredvidliggande rader.
Versionen har använts i senare tryck:

- LT:s sångbok 1942
- Föreningen Mora bygdelags sångbok 1967
- Låtar från Dalarna 1974
- G Ternhag, Spelmän spelmän 1975
- M Jonth, Visor från Dalarna 1975
- på ett notblad, inlämnat till Sveriges radio i slutet av 1940-talet. Texten är helt i överensstämmelse med Dalälven men ej i dialekt och melodin ligger en oktav lägre (så att den går att sjunga?). Som rubrik står "Visa från Älvdalen. Ord o mel. uppt. efter Frost Anders i Gåsvarf av Carl Gudmundsson".

I en artikel på Namn och Nytt-sidan i Dagens Nyheter den 30 september 1973 har också Dalälven-varianten citerats.

5.3 Melodin

I alla tre upptecknings garna är melodin i d-dur och har samma grundtoner som i Filikromen, men är mer utkrusad. Tyngden i början är med i Svenska låtar men inte i Dalälven. Uppfattningen om hur man spelade låten till sarkofagtransporten är något olika, vilket är helt naturligt då upptecknings ar sker långt efter en händelse, och då man har hunnit sätta en personlig prägel på melodin.

5.4 Övriga melodier

Vid sarkofagtransporten spelades även följande melodier enligt Dalälven:

- Kolarmarschen efter Kol Jerk i Bonäs
- Rullan går
- Vad glada muntra nöjen I gossar han, som plöjen Neftuni åkerfält
- Carl Johans krigsmarsch (visan om Carl XII:s kurir)

och enligt Svenska låtar:

- Rullan går (nr 550)
- Marsch (nr 187)
- Kol Erkers marsch. "När vi kommo till bebyggda trakter, drog vi alltid denna låt."(nr 197)

5.5 Gyris Anders

Att Si god afton spreds vidare av Gyris Anders och anses som dennes gånglåt, beror till stor del på att han var den dominerande spelmannen i Älvdalen. En vanlig uppfattning i dag är, att det är Gyris Anders som gjort melodin, men denna uppfattning grundar sig sannolikt på notisen i Dalälven och på senare uppteckningar, där hans namn nämns i samband med melodin.

Nedan följer några citat, som kan ge en bild av denne spelmans egenart och storhet.

"..den främste där, det var ju på sin tid Gyris Anders, som du säkert känner till. Han var född 1822 och levde fram till 1909, vi har förresten hans fiol här i samlingarna. Han hade ett rakt stall, som du vet, han kunde liksom ackompanjera sig själv när han spelade. Det var ju den store mästaren..." (Ewert Åhs, Älvdalen)[25]

Fiolen finns avbildad i tidningen Skansvakten 1976.

Gyris Anders bodde "i Klittens by, där han försörjde sig som målare. Han var känd som en godmodig och jovialisk man." (Olof Andersson) [27]

"På min fråga hvem denne man var, upplyste mig mormor att det var den vidt beryktade spelmannen Gyrys-Anders på Klitten...
Såsom ung tjänte han dräng i Hälsingland, där han också skaffade sig den fiol, som sedan följde honom livet igenom och var så att säga ett med honom. Fiolen var honom mycket kär. Då på ett bröllop där han spelade, fiolen blifvit sönderslagen, lär han ha gråtit bittert, plockat ihop bitarna och gått hem. Men han limmade ihop instrumentet samt försåg greppbrädet med inläggningar av ben för att minska nötningen...
En egenhet med hans spel var att han spelade dubbelt dvs grep på samma gång flera strängar så det lät som om flera spelat...
Då på 1850-talet Karl XIV Johans sarkofag af dalkarlarne drogs från porfyrverket ned till Gefle hamn, var Gyrys'n med och spelade, Äfvenså Hins Lars från Mora. I Mora aflöstes han af sin broder Anders. Men det var vinter och kallt och fingrarne började strejka. Då lär Gyrys'n ha af en handlande i Älfdalen fått ett par fingervantar och med dem på sig hade han spelat lika obehindradt."
(Lars Åhs, Älvdalen) [28]

"Så hade han ett mycket fint musiköra han kunde få en sådan klang i fiolen och taga fram sådana egendomliga toner med tillhjelp av sitt egendomliga stråkföringssätt så det öfvergick all föreställning enligt min omdömesförmåga. Skulle ej en sådan vara eftersökt på sin tid."
(Gös Anders Södersten) [29]

"... och en fiolspelare, placerad ofwanpå en af de väldiga trälårarne, lät från sin upphöjda plats höra en hurtig marsch, som liwade allas sinnen."
(Ohlén) 30

Det finns ett enda känt fotografi av Gyris Anders, taget troligen hemma på gården där han gammal, med skägg och toppluva, sitter på en pall. Bilden finns i Elfdalens hembygdsförenings arkiv och finns återgiven i:

- Dalarnas museum som stort foto och som vykort
- Svenska låtar, Dalarna II, 1978, s 88 och framsidan
- Ternhag, Spelmän spelmän, 1975, s 28 och baksidan
- Skogvaktaren 1914, s 18

Varifrån Gyris Anders har fått Si god afton har tidigare diskuterats. Att han bidrog till spridandet genom att han var en så välkänd spelman är ganska naturligt.

5.6 Hins Lars m fl spelmän

Den andre spelmannen som följde med sarkofagtransporten var Hins Lars från Mora, avlöst av sin broder Hins Anders. Vi kan om dessa spelmän läsa i Svenska låtar:

"Bland de förnämsta representanterna för Moralåtarna, och särskilt för den äldre generationen av spelmännen, kunna i första rummet räknas de båda bröderna Frost Anders Ersson och Frost Lars Ersson, eller, som de vanligen benämndes, Hins Anders och Hins Lars, från Östnor i Mora socken...

Hins Anders föddes år 1829 och var till yrket klockreparatör...

Hins Lars var yngre än brodern, född 1833, och dog i september 1882. Hins Anders satte sin broder mycket högt som spelman, och han framhöll honom alltid som den främste av dem båda. En stolt och känslig natur var Hins Anders, och det var ofta svårt att få honom till att spela...

Zorn besökte honom ofta i hans hem och har även målat honom. Sin sista fiol hade han fått av prins Eugen.
Ett av Hins Anders' förnämsta minnen utgjorde hans deltagande i den märkliga sarkofagtransporten år 1856, då Karl XIV Johans kista forslades från Älvdalen till Gävle och vidare sjövägen till Stockholm. Transporten försiggick under egenartade omständigheter och delvis stora besvärligheter. Såväl Hins Anders som Hins Lars deltogo som spelmän på färden, och Hins Anders kunde ännu på gamla dar minnas några av de låtar han spelade vid detta tillfälle."

Efter Hins Anders har vi en utav uppteckningarna på melodin till Si god afton. Denna måste ha gjorts före januari 1907, då Hins Anders avled.

Hins Anders hade alltså fått sin sista fiol av prins Eugen, och det är kanske den fiolen, som han håller i handen på Zorns porträtt från 1904. Den finns nu på Thielska galleriet på Djurgården i Stockholm, alltså inte långt från prins Eugens Valdemarsudde! Den fiol som Hins Anders använde vid sarkofagtransporten finns i Dalarnas museum i Falun, deponerad av Melker Klintman i Stora Tuna.

Den andra melodivarianten i Svenska låtar kommer från rektor Janne Romson i Mora, också han från Östnor. Han föddes 1873. Han deltog som domare i spelmanstävlingarna 1906 och 1907 och måste då även ha träffat Ljuder Anders, som förut nämnts. Hans uppteckning kommer från Frost Mats Matsson (1839-1914), som var granne till Hins Lars och Hins Anders och hade sina flesta låtar från dem och deras fader Frost Erik. [31]

Hins Anders var sannolikt inte med på spelmanstävlingarna 1906. I ett reportage från tävlingarna i Dagens Nyheter nämns de båda bröderna, och att de var med på sarkofagtransporten. Vidare skriver man: "Hins Lars är död nu. Han var en av Dalarnas skickligaste spelmän. Hans bror, Hins Anders, den andre spelmannen vid ovannämnda tillfälle, lever än och går omkring i bygden och lagar Moraklockor m m. Han är nu cirka 80 år gammal. [32]

Om de spelmän, som står angivna vid uppteckningen av Si god afton i Dalälven, Frost Anders i Gåsvarv och S J Larsson, har något samband med de ovan nämnda spelmännen, vet jag icke, men båda har sannolikt upplevt transporten.

5.3 Porfyrverket och sarkofagen

Spridningen av visan har påverkats av att sarkofagtransporten var en så stor nationell händelse. Transporten följdes i nyhetsbladen dag för dag och är fortfarande en känd händelse i Dalarna. [33] I Sverige i övrigt är den nog ganska glömd om man inte är speciellt intresserad av visor, spelmansmusik, geologi eller historia. En stockholmare har i alla fall goda möjligheter att bli påmind om händelsen emedan det förutom kistan i Riddarholmskyrkan finns flera porfyrpjäser i huvudstaden, och på Naturhistoriska Riksmuséet finns på stenavdelningen en monter med porfyrer från Älvdalen och en bild på sarkofagtransporten.

Kistan tillverkades i det så kallade Gamla Porfyrverket, som inte ligger på samma plats som det nya utan närmare Rot.[34] Numera finns där Tenn Lars' bostad.

"Gamla Porfyrverket hade grundats och drivits av ett bolag med säte i Stockholm. Dess huvudsakliga ändamål var att bereda arbetsförtjänster åt socknens utfattiga befolkning. När företaget stod inför tvånget att nedlägga rörelsen av brist på rörelsekapital, räddades den genom Karl Johans ingripande, och en svår arbetslöshet avvärjdes. Till på köpet blev Älvdalens namn frejdat över hela Europa, prisat av otaliga reseskildrare...
Kungen lät tillverka praktpjäser av större eller mindre format, av vilka en del skickades som presenter till olika furstehus. Somliga behöll han för de kungliga slottens räkning, och den grannaste av praktvaserna med en diameter av 3,59 m placerade han ute i det fria, invid sitt lilla älskade lustslott Rosendal på Djurgården...
Kronprins Oscar blev ägare till Porfyrverket redan före faderns död, men han avstod ifrån att göra så många beställningar som denne. Såsom en ståtlig slutvignett till kungahusets innehav av verket bekostade han dock en praktpjäs till sin faders minne. Det blev den stora sarkofagen, på vilken det arbetades i åtta år.

I en evigt minnesvärd procession släpades den av de 200 "kungshästarna" till Gävle snövintern 1856. Den befordrades därifrån sjöledes till att insättas i Bernadotterska gravkoret i Riddarholmskyrkan." [35]

Praktpjäser har man verkligen tillverkat i Älvdalens porfyrverk. Förutom sarkofagen t ex:
- Rosendalsvasen, placerad 1825
- En 6 m hög urna till tsar Nikolaus I, placerad 1839
- Kolonn vid Uppsala domkyrka
- Sockeln till Gustav III:s staty i Stockholm, klar 1808
- Obelisken vid Slottsbacken, Stockholm
- Samuel af Ugglas kolonner, Drottninggatan 21, Sthlm c:a 1808
- J O Wallins gravvård
- En mängd mindre föremål: saltkar, stakpipor och knäppknappar[36]
- En vas på Valdemarsudde, skänkt av Vigeland till prins Eugen

Sarkofagen var alltså inte det första stora föremål, som transporterades så lång väg, men färden var nog den märkligaste. Stenblocket till sarkofagen hade ju t o m transporterats till porfyrverket: man hade "i Garberg hittat det lämpliga materialet, ett flyttblock av samma ljusröda granitell som i Rosendalsvasen. På fyndplatsen hyfsades blocket och sedan släpades det på vinterföre den två mil långa vägen till porfyrverket."[37]

Om själva kistan och arbetet med denna berättar Karl Erik Forsslund vidare:
"Det var Oscar I som beställde detta hölje för sin faders kvarlevor, även det en avbild av ett antikt verk, kejsar Augusti sarkofag - Agrippas sarkofag. Ämnet var också samma ljusröda porfyrgranit som i Rosendalsvasen, ett block på hundra skeppspund, sprängt ur en jordsten vid Garbergs by - jordstenar ansågs fastare än block av själva berget...
Det dröjde åtta år innan kistan var färdig. Dels var den gamla arbetarstammen borta, nya måste inövas, dels påstodo arbetarna snart att kistan spruckit, men det var lögn, det hittade de på för att dra ut på tiden, ty det var ett bra och lönande arbete." [38]

Man kan ännu i dag finna rester av de stenblock, som blev kvar i skogen vid Garberg, när man högg bort en del av den sten, som så småningom skulle bli sarkofag.[39]

Av detta block förfärdigades en kista och lock med en totalvikt på omkring 15 ton och över 2½ meter hög. Konungen betalade 18000 riksdaler banko för pjäsen, vilket motsvarade 100 000 kronor 1969. Transporten, emballering m m gick dessutom på 9000 riksdaler.[40]

Karl-Erik Forsslund berättar vidare:
"Först gjordes två stora vagnar med 12 tum breda hjullötar, men man litade ej på dem, utan Björk Anders från Rättvik förfärdigade i stället två slädar, 15 alnar långa, breda i gången så att grindstolpar måste huggas ner, med en bom av trä framtill till att styra med. Breda voro också medarna, av av fyrkanttäljda bjälkar, 12 tum med 7 tum breda skoningar på den ena, 11 tum med 6 tums skoningar på den andra släden. På den främsta låg locket, på den andra kistan själv, båda överbyggda med stora trälårar, riktiga små brädhus. I själva kistan låg en bränvinstunna, "en stor en kanalje", och både i den och brädskjulen lågo flaskor och småkaggar och andra grejor. Efter följde en rad packlass med matsäckar; var deltagare hade sin bög och fick hålla sig mat själv."[41]

Vet man var kistan tillverkades? Solders skriver i Älvdalens sockens historia:
"Bristen på urkunder angående arbetets förlopp är härvidlag särskilt smärtsam. Enligt en levande tradition skall kungskistan ha slipats i östra sliphuset."[42]

5.8 Transporten

Hur det såg ut när hela följet skulle ge sig iväg den 9 februari 1856 finns återgivet på en historiskt trogen kombination av fotografi och teckning, utförd av Tenn Lars och Johan Åhs i Näset. Bilden finns återgiven i Riksmuséets monter och i flera skrifter.[43] På bilden syns en person sitta på första släden. Enligt Dalälven är det Hins Lars; han satt på locket, som drogs först.

Det finns ännu en illustration till transporten, Sarkofagen och kungshästarna. Det är en teckning i "dalstil", utförd av P Hedman, som finns återgiven i Ny illustrerad tidning 1893.[44] Hedman kan inte ha läst mycket om transporten, eftersom bilden visar hela sarkofagen liggande på en fyrhjulig vagn, dragen av femton dalkarlar och anförda av två spelmän med trumma och trumpet.

Själva transporten beskrivs så utförligt i Dalälven att det inte finns anledning att referera den här. Jag nöjer mig med att belysa den med några citat.

"Trots den stränga kölden var det flera gånger fara att isen skulle brista under det väldiga lasset. För att hålla humöret uppe bland "kungshästarna" hade man låtit trumpetare, fiolspelare och trunslagare följa med tåget och litet varstans kalasades det väldeliga för de ovanliga dragarna."
(Grimberg, Svenska folkets underbara öden) [45]

"Det stod inte i kontraktet, men en bestämd tradition förtäljer, att kungshästarna gjorde upp ett muntligt avtal med Sundvallson, att de skulle få en sup för varje uppförsbacke. På skämt fordrades, redan innan man kommit till Mora, en sup så snart man kommit fram till en uppförsbacke, och detta skämt mognade snart till allvar, så att varje uppförsbacke kom att medföra dubbel stimulans."
(ur Skansvakten 1966)

"Man hann inte längre än till Brittgårdens handelsbod förrän Graf kom med två par fina tjocka fingervantar åt spelmännen, där de tronade högt upp. Det var smällkallt, och Hins Lars från Östnor i Mora kunde inte liksom Gyris Anders från Klitten i Älvdalen spela med vantarna på." [46]

I Valbo, där man övernattade den 24 februari väckte som överallt annars transporten stort uppseende. Minnet av händelsen föranledde grevinnan Anna Stackelberg att 1919 skriva en dikt som börjar sålunda: [47]

Där drager ett tåg under mörknande sky
i aftonens ensliga timma.
Det mötes av skaror kring gårdar och by
som väntat i köld och dimma.
Det tåget drar fram med högtidliga steg,
i facklornas sken på den snöhöljda väg
likt rosor kristallerna glimma.

En börda förs fram under furornas skygd
så tung, att dess like knappt kändes.
Trehundrade masar från Dalarnas bygd
likt hästar, att draga den, spändes.
Mot slutet av tåget, där mäktig och hög
en mörk sarkofag står på granristäckt drög
de väntande blickarna vändes.

Kan grevinnan på Åby gård i Valbo ha inspirerats av Dalälven, som kom ut samma år?

I sammanhanget kan också nämnas, att sarkofagen fick stå flera år till dess att koret i Riddarholmskyrkan blev klart och att drottningen fick ligga bredvid sin make i en enkel sarkofag av grön kolmårdsmarmor. [48]

Att Rosendalsvasen drogs ända till Stockholm av 200 man drygt 30 år tidigare är i dag praktiskt taget bortglömt.

Transporten nämns ofta i samband med text och musik till Si god afton, även på grammofoninspelningarnas konvolut. Här följer endast några visböcker där så är fallet:

Svanfeldt, Sång- och visbok	1936
Gröna visboken	1949
Jonth, Visor från Dalarna	1975

I det finska materialet nämns ingenting om transporten.

Transporten nämns ofta i samband med berättelser om spelmannen Gyris Anders. Det är tydligen den händelse som mer än något annat under hans levnad förknippas med honom.

5.9 Sarkofagmarscher

Si god afton är ju känt under flera namn. Spelmän kallar den gärna för Gyris Anders gånglåt och under detta namn förekommer den ofta i visböcker. Kungsmarschen är ett annat namn. Den har inte, såvitt jag vet, gått under namnet sarkofagmarschen. En annan av de låtar, som spelades under färden är i spelmanskretsar, och speciellt i Älvdalen, [49] känd under detta namn. Det är den melodi som följer efter Si god afton i Dalälven och som även kallas för visan om Carl XII:s kurir. [50]

Motsvarande låt under transporten av Rosendalsvasen kan väl sägas vara Herrarbetslåten. Det är en gånglåt, som sannolikt spelades av spelmannen Anders Berg från Garberg. [51] Anders Berg, eller Gambt Berg som han vanligen kallades, hade Gyris Anders som elev. [52] Låten är fortfarande känd, men i dag förknippas den med vare sig spelmannen eller transporten, utan med dalkarlarnas arbetsvandringar.

Den 25 sept 1976 spelade Per Gudmundsson och Magnus Bäckström på Teater 9 i Stockholm en sarkofagmarsch från Floda efter Pers Erik samt en rättviksvariant av densamma.

En av de låtar som spelades under transporten av Karl XIV Johans sarkofag var, som nämnts, Rullan går. Orden kommer ursprungligen från de gamla segelfartygens shanties; de är en förvanskning av engelskans "roll and go". Melodin förknippas väl framför allt med Emil Norlanders "Kovan kommer, kovan går", en visa som ingick i revyn "Den förgyllda lergöken" år 1900. Den sjöngs på 1800-talet gärna med texten "Bonden ifrån landet for".[53] Det finns emellertid idag spelmän som gärna förknippar "Kovan går" med transporten.[54]

Här har vi alltså exempel på hur en och samma melodi kan användas som gånglåt och visa, samma sak gäller ju för Si god afton. "Kovan kommer, kovan går" uppfattas i dag väl som en snabb polka.

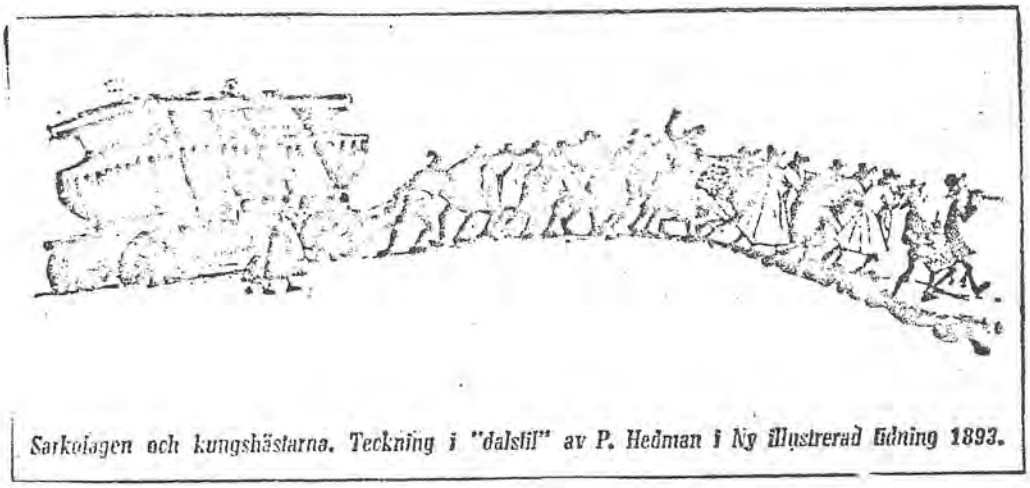

Sarkofagen och kungshästarna. Teckning i "dalstil" av P. Hedman i Ny illustrerad tidning 1893.

6 ÖVRIGA 1800-TALSUPPTECKNINGAR

6.1 Albertina Andersson

Omkring 1864 lär Albertina Andersson, född 1854, ha hört Si god afton på Säby herrgård på Aspö norr om Strängnäs, där hon var fosterdotter hos trädgårdsmästaren.[55] Hennes version blev upptecknad av Axel Ringström och instoppad i dåvarande Landsmålsarkivet i Uppsala 1929.[56] Albertina minns Si god afton som visa; melodins takt är 4/4.

Texten följer i stort sett den norra skillingtrycksversionen, men meddelaren har inte riktigt kommit ihåg alla versrader och ordningen mellan dessa. Melodin är cbaaagf, alltså en tons förändring mot Filikromen. Rytmen är samma som i Filikromen, liksom tonarten. Ett samband Filikromen-Strängnäs kan inte uteslutas. Antingen kan visorna i Filikromen ha spritts till Strängnäs eller har de samma källa, till exempel en vissångare från Dalarna. Då Albertina Andersson hörde visan hade första upplagan av Filikromen kommit ut, men ej den andra.

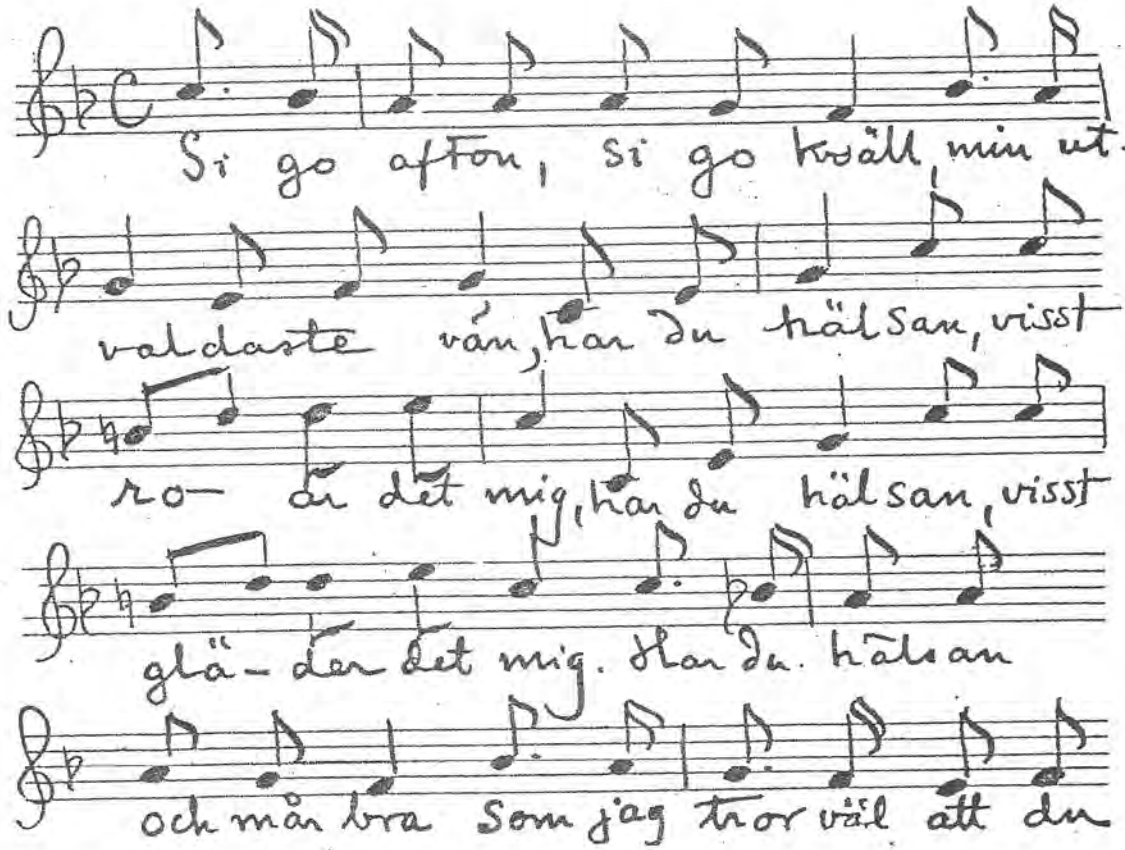

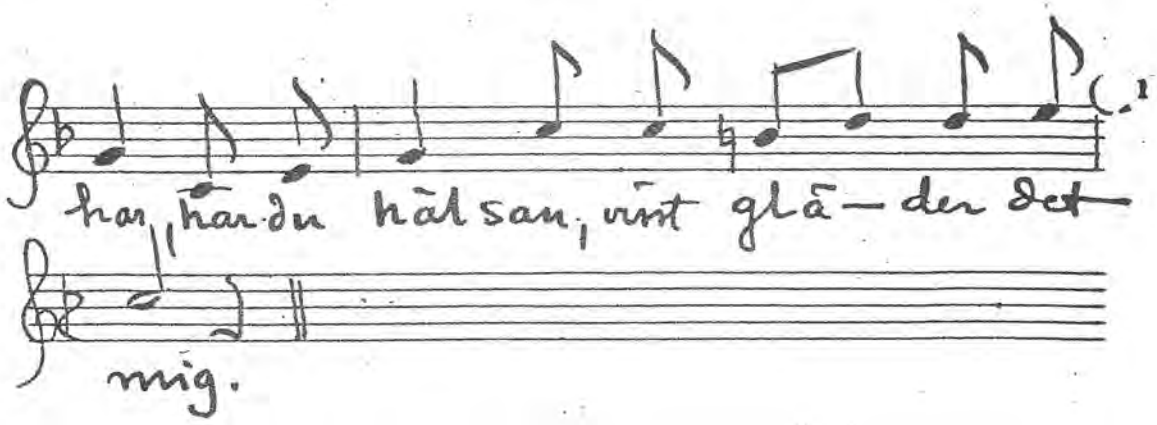

Si go afton, si go kväll,
min utvaldaste vän,
har du hälsan, visst roar det mig,
har du hälsan, visst gläder det mig.
Har du hälsan och mår bra
som jag tror väl att du har,
har du hälsan, visst gläder det mig.

Har du silver har du gull,
har du kistorna full,
har du pengar, visst roar det mig,
har du pengar, visst gläder det mig.
Ett förnöjsamt sinn
det är rikedomen min
Bättre än båd silver och guld.

Förr ska måne och sol
falla neder på vår jord,
förrän jag går ifrån mina ord, (AA upprepade ej denna rad)
förr ska sjöar och land
bliva torra som en sand
förrän jag tager mig någon ann.

Visan finns återgiven i Sörmlandslåten 1977, i nummer 2. Uppteckningen är gjord av samma person, vilket syns på skrivstilen, men i rad 3 och 4 i respektive vers har roar och gläder bytt plats. Dessutom avslutas vers 2 med gull.

Uppteckningen av Si god afton i Sörmlandslåten kommer från Gustaf Wetters samlingar och ligger bland uppteckningar efter Josefina Andersson. Enligt Wetters Sörmländska låtar levde Josefina Andersson 1875-1960 och var gift med Karl Andersson, tornväktare i Strängnäs. Släktskapen mellan Albertina och Josefina Andersson går ej att finna i samlingen.

6.2 Grip

Elias Grip upptecknade visan i Ärentuna socken i Uppland 1896. Två strofer, av vilka den senare ej är så väl ihågkommen, är hans bidrag. Texten följer den norra versionen.

Så go afton och go kväll
Min strålaste vän
Hur lever nu världen med dig?
Har du hälsan och mår bra
Som jag tror väl att har
Har du hälsan så svar det mig

Inte har jag silver inte har jag guld
Inte har jag skrin och kistor full.
Men jag haver ett förnöjsamt sinn
Det är rikedomen min

6.3 Nils Andersson

I Musikhistoriska musëets arkiv finns det en uppteckning av Si god afton som är gjord av Nils Andersson. Han började det insamlingsarbete, som så småningom skulle leda till Svenska låtar, med en insamling av skånska folkmelodier 1887. Det var Skånska landsmålsföreningen som skickade ut herrarna P Larsson och N Andersson på skånska landsbygden. Denne P Larsson (Per Larsson 1860-1933) kan vara den person som står som meddelare till Nils Anderssons uppteckning av Si god afton. Han var fiolspelman, Nils Andersson spelade huvudsakligen flöjt.[58]

Uppteckningen ingår i en mapp med lösa blad som Musikhistoriska musëet har fått från Olof Andersson, som ju övertog Nils Anderssons arbete med Svenska låtar. Bladen kommer sannolikt från dennes insamlingar i Skåne i slutet av 1800-talet. 49 visor från Skåne och 10 från Småland är innehållet. P Larsson skulle kunna vara en av de spelmän som besöktes och vars melodier nedtecknades, men någon med detta namn finns ej i Skånska melodier 1895-1916 och inte heller nämnd i Otto Anderssons Spel opp I Spelemänner som redogör för besöken i Skåne.

Melodin är i d-dur som i Dalälven och Svenska låtar. Det kan vara denna uppteckning som hänvisas till under Frost-Anders-versionen i Svenska låtar, där det anges att visan sjöngs i Skåne. Både melodin och texten är något annorlunda än vad vi sett förut, men detta kan hänföras till förändring genom muntlig tradering.

Uppteckнaren har först noterat melodin i 2/4-takt, men sedan tagit bort vartannat taktstreck och på så sätt fått 4/4-takt.

126 Si go'afton Si go'kväll

O. Larsson

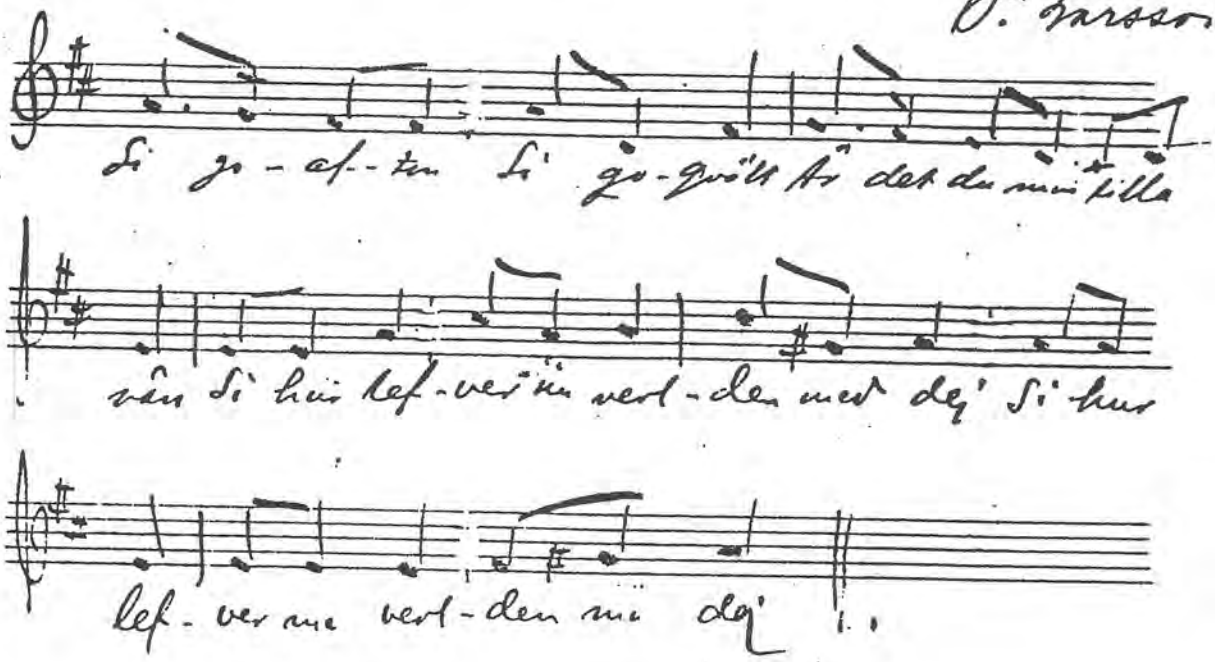

Si godafton och godkväll.

Temligen fort

Si god - - af - ton och god kväll, Min ut - - val - - da - ste vän, Hu - ru lef - ver
värl - den med dej? Har du nö - jen och mår bra, Som jag
tror väl att du har, Har du häl - san, visst fäg - nar det mig.

Jödde i Göljaryd

7 UPPTECKNINGAR 1900-1930

7.1 Jödde i Göljaryd

År 1900 utkom postumt andra häftet "Visor och berättelser", som innehöll Jödde i Göljaryds repertoar. Han hade avlidit ett halvår tidigare. Jödde var en mycket populär bondkomiker, som uppträdde på Skansen och på riksomfattande turnéer. Även om han hade föregångare, kan han betraktas som bondkomikens fader, genom att han blev stilbildare. Det anser Uno Myggan Ericson, som har behanlat Jödde i "På nöjets estrader". [59]

Jöddes riktiga namn var Karl Peter Rosén. Han var född 1855 och kom från Föreberg i Småland. Han tog namnet efter en kringströvande smålänning från Göljaryd några kilometer från Föreberg. Rosén var bergsingenjör och var mycket engagerad i den tidiga folkdansrörelsen i Uppsala och Stockholm. Sitt insamlingsarbete höll han på med från studentåren i Uppsala efter 1877 och till sin död. Folklifsexpeditionen 1886, som folkdansföreningen Philochoros i Uppsala utförde, hade Rosén som deltagare. Under den expeditionen upptecknades omkring 300 visor, berättelser och låtar.

Uno Myggan Ericson anser, att "dessa upptecknings, fastän gjorda i helt andra trakter än den som Rosén kom från, blev en grund för hans fortsatta verksamhet." Han skriver vidare: "Jödde i Göljaryd verkade inte mer än sju år på Skansen. På den tiden lyckades han skapa en populäritet som är närmast ofattbar i dag."

En aning om den populäriteten fick man vid en utställning om bondkomiker på Skansen i augusti 1979. En monter hade Jödde i helfigur, i en annan fanns han på ett tiotal fotografier och som en tvådecimeters figur stående på en sten, den s k Jödde-stenen på Bollnästorget på Skansen. Så var han även avbildad som vaxfigur på Panoptikon. I montern fanns även några av Jöddes ägodelar.

Si god afton finns i det andra vishäftet utan några komentarer till varifrån visan kommit. Den ansluter sig mycket väl till Filikromenversionen. Den är dock inte skriven på mål och innehåller inte den sista skämtsamma versen. Likheterna i ordval: visst fägnar det mig, det är långt bättre etc., gör att det måste finnas ett klart samband mellan upptecknингarna. Melodin är i båda fallen i f-dur och börjar lika, med undantag av tempobeteckningen (Jödde har 2/4, Filikromen 4/4), vilket ytterligare styrker sambandet.

7.2 Dalälven

Forsslunds "Med Dalälven från källorna til havet" har tidigare behandlats i samband med sarkofagtransporten. Till grund för berättelsen ligger intervjuer med de kvarvarande "kungshästarna" och andra som varit med om färden samt samtida tidningsartiklar. Berättelsen har säkerligen dels bidragit till att visan och händelsen inte glömts bort, dels till att visan så starkt förknippats med Gyris Anders.

Gustaf Näsström skriver i "Mitt Dalarna" att Forsslund fick impulsen till detta livsverk "en vårvinterdag uppe på Tällberg 1912, och hans första tanke var att skildra älvens ringlande öden på vers - i ett väldigt hexameterepos. Under en fyra månaders fotvandring följde han först Österdalälven och sedan Västerdalälven ned till älvmötet i Gagnef och så den förenade älven ned till havet. Redan under denna första snabbinventering blev han på det klara med att den uppgift han ställt sig icke skulle lösas på vers utan på en prosa, som trängde in i alla vrår av dalasocknarnas topografi och kulturminnen och icke lämnade någon väsentlig detalj obeskriven."[60]

7.3 Svenska låtar

Det stora folkmusikverket Svenska låtar kom ut med Dalarna-delarna från 1922. Vad som däri berör Si god afton har tidigare behandlats. Uppteckningarna är gjorda i början på seklet: Gyris Anders 1907 och Frost Anders och Janne Romson sannolikt 1906. Genom flera nyutgåvor är verket i dag aktuellare än någonsin, senaste nyutgåvan var 1978. Att inte Nils Anderssons dödsfall, Olof Anderssons övertagande eller de praktiska och ekonomiska svårigheterna stoppade de stora planerna för utgivningen är något som alla folkmusikintresserade kan vara oerhört tacksamma för.

Nils Andersson skriver 1920: "Underhandlingar rörande tryckningen av Dalasamlingen pågå. Än flera prov har tryckts och allt ser lovande ut - med undantag av kostnaden, som ställer sig så ohyggligt högt att man knappast förstår, hur det skall kunna gå att få den utgiven, - även med statshjälp."[61]

Svenska låtar har nog inte haft någon betydelse för spridningen av Si god afton som sjungen visa eller gånglåt, eftersom texten inte finns med. Däremot har melodin varit levande i Älvdalen och förknippad med Gyris Anders och sarkofagtransporten. "Melodin kommer man ihåg se'n barnsben".[62] Någon text hade man inte utan den har kommit på sista tiden.

Att en levande melodi blir tryckt i Svenska låtar bidrar sannolikt till att den lever vidare.

7.4 ULMA

Si god afton finns i några uppteckningar förvarade i Dialekt- och folkminnesarkivet i Uppsala, ULMA.

C M Bergstrand upptecknade 1928 följande rader:

När dagsverksdränga gok te tösera om kvälla för', sang di så här:

Se gu' aftå, se gu' kväll
min utvaldaste vän,
hur i värla kan dä nu stå te onä däk?
Har du hälsa, mår du bra,
som jä' hoppas ta du har,
har du hälsa så fägnar du ta mäk!

Meddelare: Soldathustrun Betty Sandberg. Skeberg. Tådene sn. född i Gillstad sn. 1852.
Upptecknat 1928 av CMBergstrand.

En ganska fin version, eller hur? Det är svårt att hitta någon direkt anknytning till tidigare versioner. Det finns ord som kan återfinnas i båda skillingtrycksversonerna och i Filikromen. Uppteckningen är från Tådene nära Lidköping, vilket visar att visan är spridd även till denna del av landet. Betty Sandbergs minnen från visan kan väl tidsplaceras i hennes ungdom, dvs tidigast på 1860-talet.

Axel Ringström upptecknade en visa efter Albertina Andersson, Strängnäs, år 1929. Denna version har tidigare behandlats.

Med dessa uppteckningar samt den tidigare nämnda uppteckningen, som vid slutet av 1940-talet inkom till Sveriges Radio i samband med radions och Gustaf Adolf Akademiens pristävling,[63] kan man säga att den uppteckningsperiod, som avlöste skillingtryckperioden, är avslutad. Sammanfattningsvis har uppteckningarna gjorts i Dalarna (Rättvik, Älvdalen, Mora), Södermanland (Aspö), Skåne, Västergötland (Tådene) och Uppland (Ärentuna).

De följande versionerna av Si god afton är hämtade från äldre material. En period av nytryck inleds i och med Svanfeldts visbok.

8 VISUTGÅVOR 1930-1978

8.1 Svanfeldt

Nils Svanfeldts Sång- och visbok utkom 1936. Si god afton kan man finna på sidan 148. Jämfört med tidigare uppteckningar har här några nya element kommit in. Namnet Kungsmarschen har ej förut setts i skrift och hänvisning till skillingtrycket har ej gjorts tidigare.

Vistexten följer helt norra skillingtrycksversionen, men varifrån kommer melodin? Den är i f-dur och 2/4-takt. Studerar man de tidigare melodierna upptäcker man att i Dalälven finns den melodi, som har den största likheten. Den ligger dock i d-dur och högt i skalan.

Min teori är att Svanfeldt har tagit melodin ur Dalälven, transponerat den till en mer sångbar tonart och punkterat den första tonen mer, enligt sin uppfattning av melodin. Uppgiften om sarkofagtransporten kan han också ha fått från Dalälven såsom det mest lättillgängliga stället.

SI, GOD AFTON OCH GOD KVÄLL.

Efter ett skillingtryck från 1851. En gånglåt, som nog är mest känd i Dalarna och där under namnet »Kungsmarschen». Den sjöngs, när Karl XIV Johans porfyrsarkofag forslades eller snarare drogs av en arbetsstyrka på över 100 man från Älvdalen till Gävle, varifrån den båtledes fraktades till Stockholm.

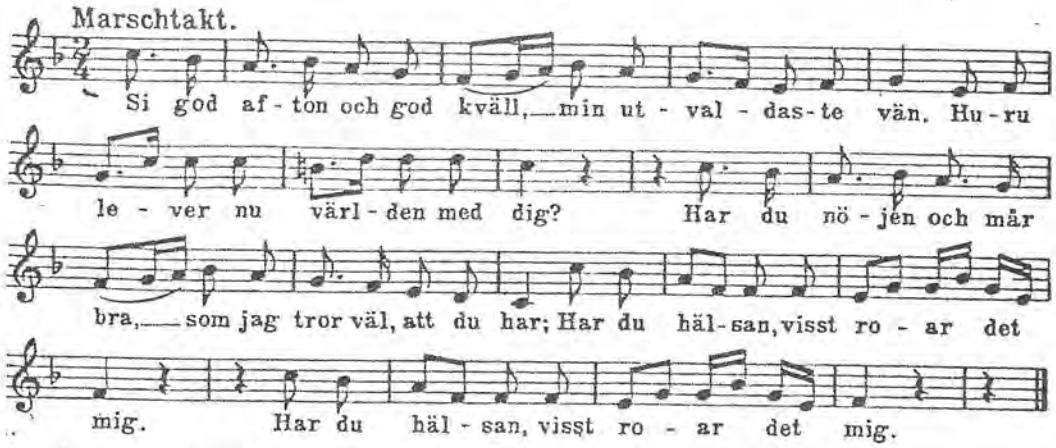

2. Har du silver, har du gull,
har du kistorna full?
Har du penningar,
visst roar det mig.
Jag har ett förnöjsamt sinn
det är rikedomen min.
Det är bättre
än penningar och gull.

3. När jag tänker uppå dig,
röres blodet uti mig.
Lilla vännen,
förglöm aldrig mig.
Ser du stjärnorna de små
uppå himmelen den blå
falla neder
till jorden som strå.

4. Förr skall sjöar och strand
bliva torra som sand,
förr än jag tager
mig någon an.
Förr skall måne och sol
falla neder på vår jord
förr än jag ändrar
om dessa ord.

8.2 LT:s sångbok

Lantbruksförbundet utgav 1942 en liten visbok, LT:s sångbok, med visorna samlade av E Bjelke. Andra upplagan kom 1951. Som nr 112 hittar man Si god afton med förtexten:

Gyris Anders gånglåt
Spelad av Gyris Anders från Klitten med många krumelurer.
Orden efter Frost Anders i Gåsvarv.
Upptecknad av Carl Gudmundsson.

Texten och antal strofer samt förtexten visar ett tydligt samband med Dalälven. Ordvalet är helt lika, men i LT:s sångbok är inte texten i dialekt. Melodin är i sångboken i g-dur och 2/4-takt, i Dalälven i d-dur och 2/4-takt.

Det verkar att vara första gången, som man i tryck kallar Si god afton för Gyris Anders gånglåt, en beteckning som är relativt vanlig i dag. Orden "med många krumelurer" i förtexten återkommer också senare, på konvolutet till en grammofonskiva från 1977. Orden kan komma från Dalälven, där det på samma sida som Si god afton, fastän under noterna till visan om Carl XII:s kurir, står: "Det är lite svårt att få ord och melodi att gå riktigt ihop på grund av de många fiolkrumelurerna."

8.3 Gröna visboken

Den visbok som förutom skolsångböckerna sannolikt är den mest spridda i dag, är Gröna visboken. Den kom ut med den första upplagan 1949 och den åttonde 1977. Urvalet och redigeringen har gjorts av Tage Nilsson och Klas Ralf och kommentarerna av Nils Svanfeldt, som vi mött ovan.

Förutom i visboken förekommer Si god afton på ett utdrag därur, på ett lösblad från 1974 med Samfundet Visans vänners stamrepertoar. På det senare bladet står visan först. Att Visans vänner har tagit upp visan på sin stamrepertoar måste ha bidragit till dess spridning på 1970-talet. Tidigare var det inte speciellt ofta man sjöng visan. En medlem, Birgitta Hylin, hade den dock som signaturmelodi tidigare än 1974, men slutade med det då andra artister började ha den som sin signaturmelodi.[64]

SI GOD AFTON OCH GOD KVÄLL

Skillingtryck från 1851. Sjöngs då Karl XIV Johans porfyrsarkofag drogs från Älvdalen till Gävle, för att skeppas till Stockholm.

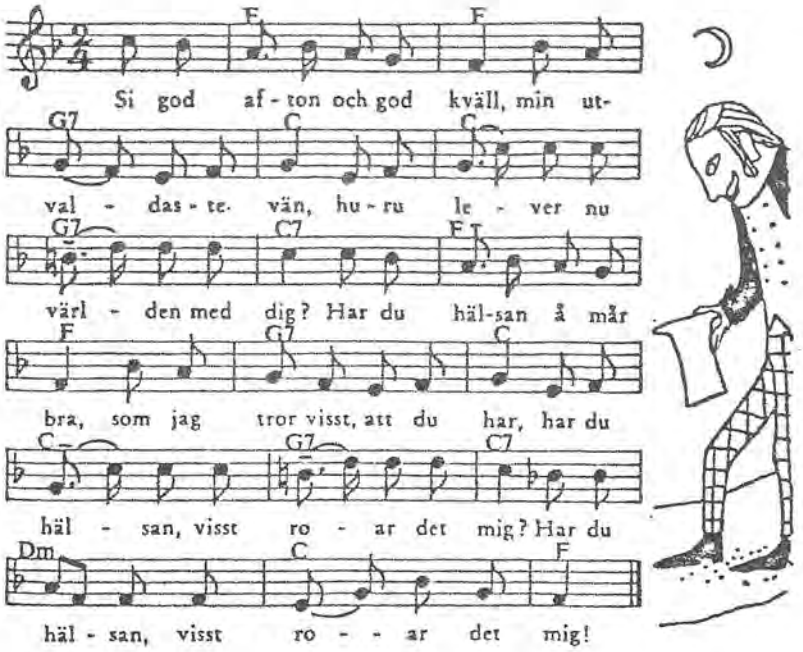

Har du silver, har du gull,
har du kistorna full?
Har du penningar, visst roar det mig.

Ser du stjärnorna de små
uppå himmelen den blå
falla neder till jorden som strå.

Jag har ett förnöjsamt sinn
det är rikedomen min,
det är bättre än penningar och gull.

Förr skall sjöar och strand
bliva torra som sand,
förrän jag tager mig någon ann'.

När jag tänker uppå dig,
röres blodet uti mig,
lilla vännen förglöm aldrig mig.

Förr skall måne och sol
falla neder till jord,
förrän jag ändrar om dessa ord.

Texten följer den norra skillingtrycksversionen med följande undantag:

- har du hälsan och mår bra
- uppå himmelen den blå
- falla neder till jord

Den första skillnaden har förut förekommit i Dalälven och hos Albertina Andersson och Grip, de andra i Filikromen och hos Jödde. Versionen kan inte direkt hänföras till någon tidigare uppteckning utan kan anses vara en egen version. Musiken följer det vanliga mönstret i f-dur och 2/4-takt.

8.4 Melodi

Melodi, en sångbok utgiven av Svenska folkhögskolors lärarförening, utkom 1959 och 1962 på två olika förlag. Si god afton finns med, melodin och texten är tagna ur Filikromen. Detta är i viss mån märkligt, eftersom närmast tidigare upplaga av denna visbok kom 1875 och bör ha varit försvunnen på marknaden.

Texten är alltså från Filikromen, men den sista skämtsamma versen är ej med. Musiken är i f-dur och 2/4-takt. Trots att det i 1962 års upplaga står att melodi och text är från Filikromen är inte melodin tagen ur Filikromens melodidel. Det verkar som om den hämtats ur Svanfeldt. I 1959 års upplaga står det däremot att melodin är svensk tradition.

8.5 Från Dalarna

Man kan finna Si god afton i flera böcker, visutgåvor och andra skrifter, som på senare tid har givits ut med anknytning till Dalarna.

Föreningen Mora bygdelags sångbok utkom 1967. Si god afton är där direkt tagen från Dalälven, vilket ligger nära till hands.

Samma sak gäller för samlingsverket Låtar från Dalarna som utkom 1971. Där har man samlat låtar från Dalälven, Svenska låtar m fl källor. Si god afton kom dock inte in förrän i 1974 års upplaga och då i en direkt fotokopia ur Dalälven.

Gunnar Ternhag utgav 1975 en liten bok om kända spelmän. Spelmän spelmän blev bokens namn och däri samlades artiklar av olika författare. Ewert Åhs skrev om Gyris Anders och avslutade berättelsen med Si god afton, tagen ur Dalälven.

Sångerskan och musikforskaren Margareta Jonth har utgett boken Visor från Dalarna 1975. Hon skriver en hel liten berättelse om sarkofagtransporten och utbrister: "Vilken syn det måste ha varit! Alla bar sockendräkter och det var finaste helgdagsdräkten. Varsin fiolspelman hade man sittande uppe på lasten, Hins Lars från Mora och Gyris Anders från Älvdalen."
Musik, taext och citat är hämtat från Dalälven.

Dalälven-versionen är också citerad i Dagens-Nyheter-artikeln "På locket satt spelemännen och frös.." som fanns på Namn och Nytt-sidan den 30 september 1973. Hela artikeln är ett sammandrag ur Dalälven. Den är skriven av signaturen Fru Johansson.

I en lång artikel om Älvdalsporfyren och sarkofagtransporten i Det sällsamma Dalarna, som utkom 1975, citerar Jan Gabrielsson en strof ur Si god afton ur ett skillingtryck från 1851. Citatet visar sig emellertid vara strof fyra och sju ihopskrivna, och sannolikt ur Gröna visboken där stroferna står intill varandra och där varje ord överensstämmer. Artikeln illustreras av den tidigare nämnda kombinationen av fotografi och teckning. Bilden kommenteras av redaktör Sixten Öhnell, Älvdalen: "Bonden Anders J. Ås i Rot, född 1873, död på 1930-talet, gjorde teckningen år 1917 efter den muntliga traditionen. L A Persson i Näset, mera känd som Tenn Lars, ett tekniskt och självlärt geni, fotograferade sedan teckningen med en egenhändigt tillverkad kamera." 65

Vad gäller citatet ur Si god afton vilseleder tyvärr författaren läsaren ytterligare. Han anger att visan har sju strofer och presenterar sedan två av dem ihopskrivna. Han anger också att Gyris Anders "fick spela den gånglåt som bär hans namn - och säkert spela den till leda". Detta gäller om Gyris Anders förknippades med melodin innan han medföljde transporten, och det kan ju vara fallet.

8.6 Övriga visutgåvor

En liten visbok i fickformat, Svenska folkvisor, sammanställd av Ragnvald Hedemann och Finn Zetterholm, kom ut 1975. Si god afton är där hämtad ur Svanfeldts visbok, men melodin är transponerad från f-dur till e-dur.
I texten över visan står det: "Ur Svanfeldts visbok s. 148. Efter ett skillingtryck från 1848. Denna gånglåt, vanlig i Dalarna, kallas ofta Kungsmarschen. Den lär ha sjungits när Karl XIV Johans porfyrsarkofag drogs av en stor arbetsstyrka från Älvdalen till Gävle, där den skulle fraktas med båt till Stockholm. En skämtsam sista strof lyder: Förr ska kannor och glas gå i kras på kalas, förrän jag bortglömmer dej, ditt as."

Årtalet 1848 måste vara ett rent tryckfel, som beror på en påverkan av sidonumret. Det korrekta årtalet är 1851. 66
Dessutom har man förändrat Svanfeldts text så att vissa delar har förstärkts medan andra har försvagats.
Versionen av den tilldiktade strofen kan bero på muntlig överföring.

Det tråkiga med felaktigheter är att de lätt sprider sig. I tidningen Omdans, utgiven av Mälarö Gille finns i varje nummer ett visblad. I Visbladet till nr 1/77 står det som rubriktext till Si god afton: "Visa från Älvdalen. Finns även som skillingtryck fr 1848"!

Visan är för övrigt sannolikt hämtad från Svanfeldt med melodin i f-dur och 2/4-takt. Många av de visor som finns i Omdans är sådana som nu sprider sig bland folkmusikintresserade.

Nyckelharpospelande gruppen Harpan min utgav samtidigt med en grammofoninspelning 1976 ett separat texthäfte med samma namn, Nyckelharpans klang. Si goafton och gokväll, som visan benämnes i häftet, är i d-dur och 4/4-takt. Texten som följer:

Si goafton å gokväll min utvaldaste vän
Säj hur lever nu världen med dej?
Har du nöjen å mår bra som jag tror visst att du har.
Har du hälsan visst roar det mej.

I förordet till visboken Vispop 1 från 1978 skriver Ingemar Hahne: "Vispop har tillkommit för att tillgodose ett växande behov att ur det enorma musikutbudet samla sånger som blivit så att säga "vår nya folkmusik" - sånger som sjungs och spelas i skolor, på läger, på stränder, på fester och överallt där spel- och sånglada människor möts."

Bland de 100 utvalda visorna finns Si god afton. Visan är i d-dur och 4/4-takt och har en text som nästan helt överensstämmer med den i Gröna visboken men med stroferna parvis ihopkopplade.

Ett nothäfte, Göstas notalbum, utgavs 1975 i anslutning till Gösta Linderholms grammofoninspelningar. Melodin anges i spelmanstempo (!) och i trad arr: Gösta Linderholm. Melodin är i stort sett som i Gröna visboken fastän omarrangerad. Texten verkar muntligt överförd och något flyktigt nedskriven. Sista strofen lyder:

Förr'n ska sjöar och strand bliva torra som sand
förr'n jag tager mig någon ann'
förr'n ska måne och sol falla ner på vår jord
förr'n jag ändrar om dessa ord.

Gösta Linderholm har som baksidestext till sin grammofonskiva "Göstas skiva": Jag hörde den här svenska folkvisan sjungas på en visklubb i Gamla Stan. Den blev ett med mig efter det. Ett bra exempel på vilka vissmycken vi har i vår egen kista.

För övrigt innehåller visboken visor med egen text till egen eller andras musik, allt på svenska. Ingen ytterligare folkvisa finns i notalbumet.

8.7 Kommentarer

Det går vågor i popularitetens underliga hav. Om varandra rullar de olika upptecknингarna. En visas popularitet gör att man letar reda på gamla upptecknингar som sedan sprids, blandas och ger upphov till nya varianter.

Vad gäller Si god aftons popularitet skrev Henry Sjöberg i Sörmlandslåten 1977:
" När man som jag tillbringar mycket tid bland olika grupper med spelmän och dansare runt om i vårt vackra land så är det ofrånkomligt att man finner gemensamma drag som kan vara av intresse. Idag sjungs "Gyris-Anders gånglåt" över hela vårt land. Många människor kan texten utantill och den tycks ha blivit något av en modern allsång för grupper intresserade av äldre tids kultur."

9 UTVECKLINGEN I FINLAND

9.1 Nyland

Något senare än Ranckens uppteckningar utgavs en tryckt samling av Nyländska folkvisor, Nyland III, i Helsingfors 1887. Den innehåller gamla ballader, kärleks-, sjömans- och skämtsamma visor. Den utgavs av skolrektor Ernst Lagus (1859-1923) och verket grundar sig till mycket stor del på de nyländska studenternas insamlingsarbete. Det blev det standardverk som forskare och visboksutgivare en lång tid framöver kom att anlita.[67]

Si god afton förekommer i visboken som nr 122 med ortsuppgiften Lappträsk och Strömfors. Texten börjar med se, vilket gäller för praktiskt taget alla uppteckningar i Finland.

Förutom rätt stor skillnad i textdetaljer kan observeras den något märkliga monologen i vers 3 och 4:
Har du pengar ... roar det mig
Har du ett förnöjsamt sinn ... det är rikedomen din

Melodin är olika de svenska uppteckningarna, i f-dur cbadddd. Det verkar som om man med texten som grund gjort en helt annan melodi. Att skillingtrycksversionen har ursprungligare text tycker man sig finna om man tittar på Nyland, som har en "kantigare" text.

Det är en klar viskaraktär hos denna variant.

Nyland III, 1887

122.

Lappträsk och Strömfors.

2. Har du hälsan och mår bra,
Som jag tror att du skall ha,
Har du nöjen, visst fägnar det mig.

3. Har du pengar, har du gull,
Har du dina kistor full,
Har du det, så visst roar det mig.

4. Har du ett förnöjsamt sinn,
Det är rikedomen din,
Det är bättre än pengar och gull!

5. När jag tänker uppå dig,
Röres blodet i mig,
Lilla vän, förglöm dock aldrig mig!

6. Se på stjärnorna de små,
Under himmelen den blå,
Falla neder till jorden liksom strå.

7. Förr skall sjöar och strand
Blifva torra liksom sand,
Förrän jag skall ta mig någon ann!

9.2 Uppteckningar

I Svenska litteratursällskapets i Finland samlingar finns det flera uppteckningar av Si god afton. Som äldre österbottniska upptecknare märks bl a Thors och Sjöberg.[68] O R Sjöberg förekommer i Ranckens samlingar och M Thors står som upptecknare till:

SLS 19 nr 173 från Jeppo, Munsala, Oravais.
Uppteckningen är från 1890 och texten följer mycket väl Nyland III:s version.

Övriga uppteckningar är:

SLS 16 nr 141 från Pargas.
Uppteckningen är gjord av Karl Ekman 1890. Det är den enda hittade versionen som böjar med si. Den följer i början väl den norra skillingtrycksversionen, men i slutet stämmer det sämre. Det beror sannolikt på en förändring vid muntlig överföring. Melodin är i ess-dur och 4/4-takt och skild från tidigare versioner.

Si go' afton å go' kväll,
Min utvaldaste vän,
Huru lefver nu världen med dig?

Har du hälsan, mår du bra,
Som jag vet att du har,
Har du hälsan, visst roar det mig.

Har du ett förnöjsamt sinn,
det är rikedomen din,
det är bättre än penningar och guld.

Har du pengar, har du gull,
Har du kistorna full,
Har du kistorna fulla med gull.

Förr skall stjärnorna små,
Ifrån himmelen blå,
Falla ner på vår jord liksom strå.

Förr skall haf, sjö och strand,
Blifva torr som en strand,
Förrän jag ändrar om mina ord.

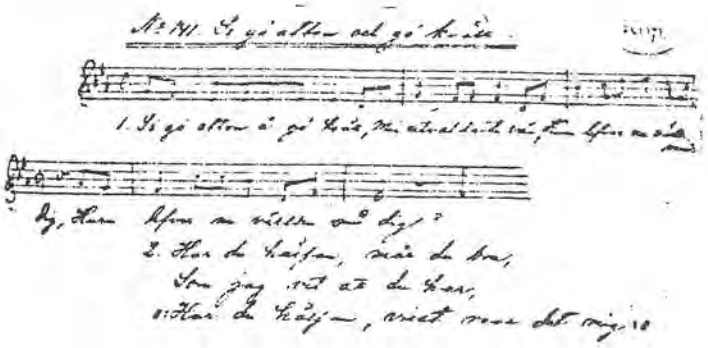

SLS 24 nr 7 från Nagu
Uppteckningen är gjord av K P Pettersson åren 1890-1891.

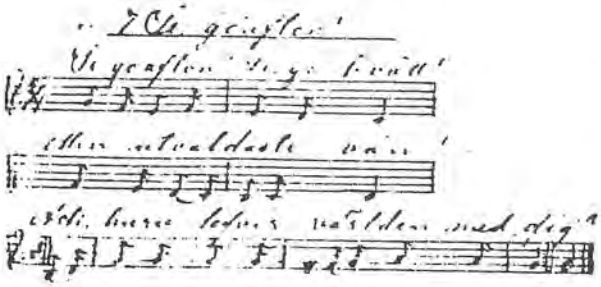

SLS 40 nr 11 från Wårdö socken
Uppteckningen är gjord av J Thorckell år 1893. Ingen melodi.

SLS 24 och SLS 40 har behandlats under rubriken Förlagor i Finland.

Gammals visbok kallas en samling upptecknade visor av Gustaf Henriksson Gammal. Även denna finns i samlingarna i Åbo. Si god afton är upptecknad 1904 och den saknar melodi men har samma text som Nyland III. Geografiskt är visan hänförd till Lappträsk, vilket även detta stämmer med Nyland III.

Ytterligare en SLS-uppteckning finns enligt Svenskt visarkivs register, SLS 541, upptecknad av Eila Hovilainen i norra Österbotten 1939. Visarkivet har inte denna uppteckning utan endast de första raderna, Se god afton och kväll min utvaldaste vän.

9.3 Brage

Initiativtagare till föreningen Brage var Otto Andersson, Finlands store folkmusikkännare, professor i Åbo och den som skrivit den nästan klassiska sammanfattningen av spelmansrörelsen i Sverige: "Spel opp I spelemänner". Föreningen Brage stiftades 1905 och inledde från början en omfattande publiceringsverksamhet för att göra folkkulturen tillgänglig för var man.[69] Föreningen gav ut ett flertal visböcker med visor arrangerade för solosång, körer, piano etc. Den gav dessutom ut en serie häften om Svensk-Finlands bygdedräkter,[70] hade en egen dräktaffär etc.

Ann-Mari Häggman skriver:
"Man lyckades verkligen skapa en ny folkviseepok. Visorna sjöngs i skolor, i föreningar, vid hembygdsfester och sångfester. Den största betydelsen fick Brages visutgåvor för sångkörerna. Brages egen kör har enbart folkvisor på sitt program och folkvisorna utgör fortfarande en betydande del av de blandade körernas repertoar; den del av repertoaren som körmedlemmarna och publiken vanligen skattar högst. Genom körerna har visorna nått allmänheten. Ofta uppfattas "körversionen" som den enda rätta versionen av en visa och den gamla folkliga varianten har därför blivit undanträngd. För mången har folkvisan helt säkert blivit ett estetiskt och moraliskt högtstående konstverk som sjungs i stämmor av sångkörer."[71]

Jämför utvecklingen med Hugo Alfvéns arrangemang av folkmusik i Sverige och de jättelika folkloreföreställningarna i öststaterna.

Även Si god afton råkade ut för att bli ett körstycke. I Brage, 123 folkvisor från Svensk-Finland arr. för blandad kör finns visan i två varianter:

nr 10 i första delen. Nyland.
Den följer melodiskt och textmässigt Nyland III.

nr 105 i andra delen. Åland. 1922?
Denna variant följer textmässigt Nyland III men innehåller bara vers 1, 2 och 4. Körarrangemang får ju ej vara för långa, då är de ju risk att det blir tråkigt med upprepningar. Melodiarrangemang av Otto Andersson. I kommentarerna till andra delen står det om melodins ursprung: "Denna melodi till "Se god afton" upptecknad efter diktamen av en Kökarbo, är känd även i Åboland men fullkomligt avvikande från den nyländska."

Ytterligare en visbok med Si god afton har utgivits av Brage, nämligen Brage visbok I år 1908. Visan anges där vara en Nyländsk folkvisa och följer text- och melodimässigt Nyland III. Endast verserna 1-4 finns med. Kan det bero på att i Nyland III de övriga verserna finns på en följande sida? Melodin är i ess-dur. Takten är 4/4 i alla Brage-utgåvorna.

Martin Wegelius, som står som arrangör till Nylandsvarianten, var en banbrytare när det gällde att popularisera folkvisorna. Redan innan Brage bildades, nämligen vid den första finlandssvenska sångfesten i Ekenäs 1891 hade han arrangemang av tre folkvisor med i programmet.[72] Motsvarande strävanden i Sverige leddes i Sverige av Rickard Dybeck (1811-1877).

Eftersom Brage har de enda körvarianterna på Si god afton kan det kanske vara intressant att jämföra dessa med varandra.

Ålandsvarianten är lika för varje vers. Arrangemanget är ganska enkelt, basarna ligger t ex länge på samma ton. Melodin verkar stram och taktfast.

Nylandsvarianten är mer bearbetad. Varje vers är olika och fraseringen och punkteringen varierar inom varje vers. De olika stämmorna ligger parallellförskjutna till varandra och hela visan får ett tycke av koral.

51

105. Se god afton och god kväll.

(Åland.)

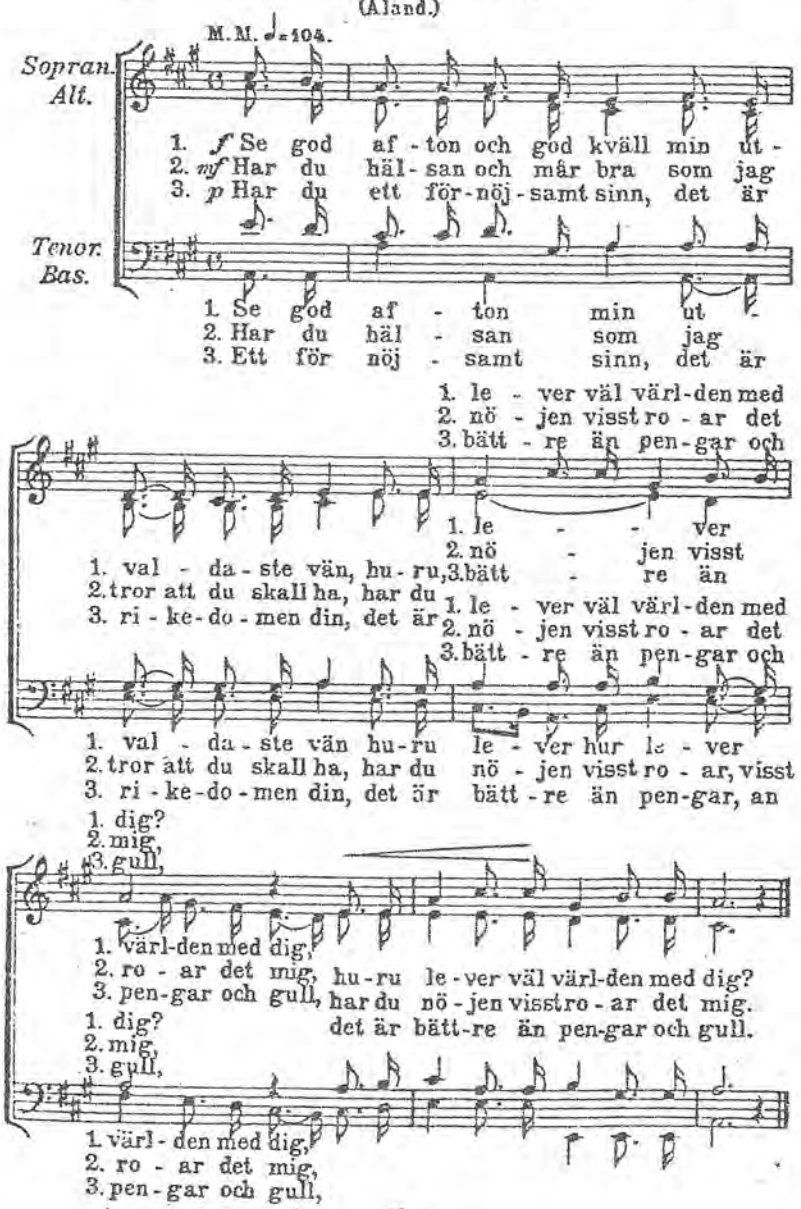

9.4 Forslins uppteckningar

Alfhild Forslin-Adolfsson kom som ung student att bli medhjälpare till Greta Dahlström, som upptecknade visor i Åbo skärgård på 1920-talet. Hon fortsatte sedan med egna uppteckningar och kom att bli Otto Anderssons medhjälpare.[73]

I en och samma notbok (SLS 508) har hon två uppteckningar av Si god afton:

nr 139 Hutskär (?) Jungfruskär. Hanna Eriksson (?) 7.8.28
"Se god afton och god kväll, min utvaldaste vän, huru lever väl världen med dig?"
Melodi i f-dur, cbaaagf

nr 141 Pargas, Svidje (?). Vendla (?) Vikman 26.7.28
"Se god afton och god kväll, du min utvalda vän, huru lever väl världen med dig?"
Melodi i d-dur, ffdbbbb i f-dur, alltså en hel annorlunda variant.

I båda fallen ansluter sig visorna till första versen i Nyland III med det speciella väl. Melodierna verkar däremot egna.

9.5 Nyare visböcker

Även i Finland förekommer Si god afton i nyare visböcker. Vid ett besök i Finland sommaren 1979 fick jag uppfattningen att man kände till visan, och att det fanns två olika melodier till den. Dessa är den "svenska", som normalt används i Sverige, och den "finska", som främst finns i Nyland III.

År 1950 utkom Finländsk sång och visa. Nr 164 Se godafton och godkväll! förekommer där med ursprungsangivelse Nyland. Text och melodi är som i Nyland III, men melodin är i ess-dur som i Brage visbok I.

En visa vill jag sjunga heter en visbok som utgavs 1978 med en mängd visor, som samlats av Egil Cederlöf. Se, god afton och god kväll anges vara ur Brages "123 folkvisor" och upptecknad av Karl Ekman sommaren 1892. Uppteckningen finns antingen inte i Svenskt visarkiv, eller är den feldaterad och överensstämmer med SLS 16. Om visan verkligen hämtats från Brages "123 fokvisor", har man tagit den från Wegelius' körarrangemang, nr 10 i första delen och transponerat om den från f-dur till d-dur. Melodi och text överensstämmer med undantaget "har du det, så visst fägnar det mig" mot Brages roar.

I en not anges att visan kommit ut i fjorton skillingtrycksupplagor. Antalet överensstämmer med det då kända antalet på Svenskt visarkiv. Kungliga Biblioteket hade däremot förtecknat femton. Hur många det egentligen har funnits, vet ingen.

Noten anger också, att melodin ursprungligen är en gånglåt, till vilken "Frost Anders i Gåsvarv" uppges ha skrivit texten. Min uppfattning är att Si god afton är en visa som blev en gånglåt och som hade en text, vilken Frost Anders i Gåsvarv vidarebefordrade till Dalälven.

10. Se godafton och godkväll!

(Nyland.)

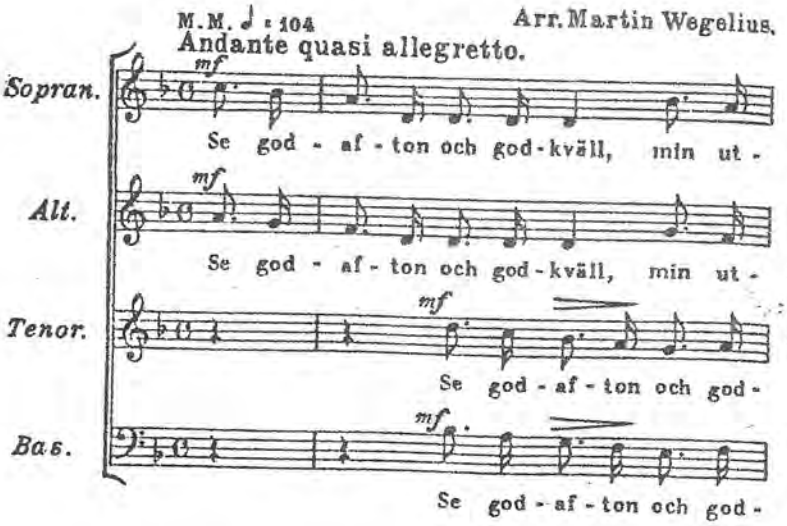

Brage, 123 folkvisor, 1922?

En visa vill jag sjunga, 1978

Se, god afton och god kväll

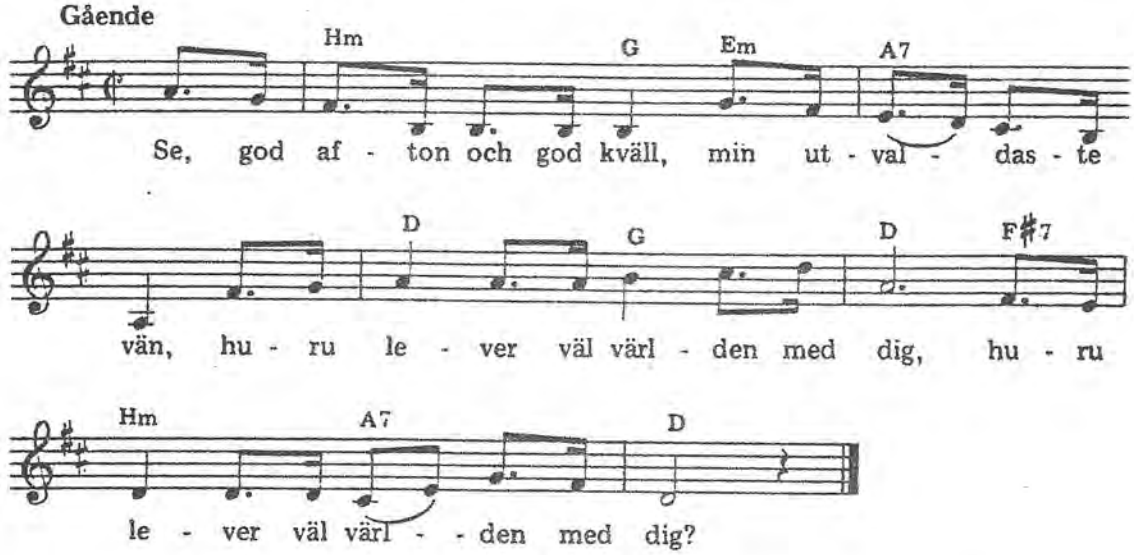

2 Har du hälsan och mår bra,
som jag tror att du skall ha,
har du nöjen, visst fägnar det mej.

3 Har du pengar, har du gull,
har du dina kistor full,
har du det, så visst fägnar det mej.

4 Har du ett förnöjsamt sinn,
det är rikedomen din,
det är bättre än pengar och gull.

Ur Brages »123 folkvisor». En mycket omtyckt visa både i Sverige och i Finlands svenskbygder. Den har bl a utkommit i fjorton skillingtrycksupplagor.
Melodin är ursprungligen en gånglåt, till vilken »Frost Anders i Gåsvarv» uppges ha skrivit texten. Det berättas att melodin spelades av »Gyris Anders», spelman från Klitten, då Karl XIV Johans porfyrsarkofag år 1856 drogs från Älvdalen till Gävle för att skeppas till Stockholm.

9.6 Kommentarer

I svensk-Finland har utvecklingen gått ungefär parallellt med i Sverige. Visan har först upptecknats, sedan spritts via visböcker som i sin tur påverkat senare upptecknings. Si god afton har däremot inte, som i Sverige, fått karaktär av gånglåt och alltså inte påverkats av sarkofagtransporten. I Finland är Si god afton en visa i 4/4-takt som börjar Se godafton och godkväll.

Speciellt för Finland är påverkan av Nyland III, som i Sverige kan jämföras med påverkan av Dalälven, trots att denna variant ej är den som sjungs i dag. Det verkar också som om melodivarianterna var fler i Finland.

Det är helt naturligt att visan finns på både svenska och finska sidan om Bottenhavet. Från Österbotten var det t ex inte ovanligt med emigration, bondeseglatser och arbetsvandringar och även i övrigt hade vissa kusttrakters fiskare förbindelser med varandra.

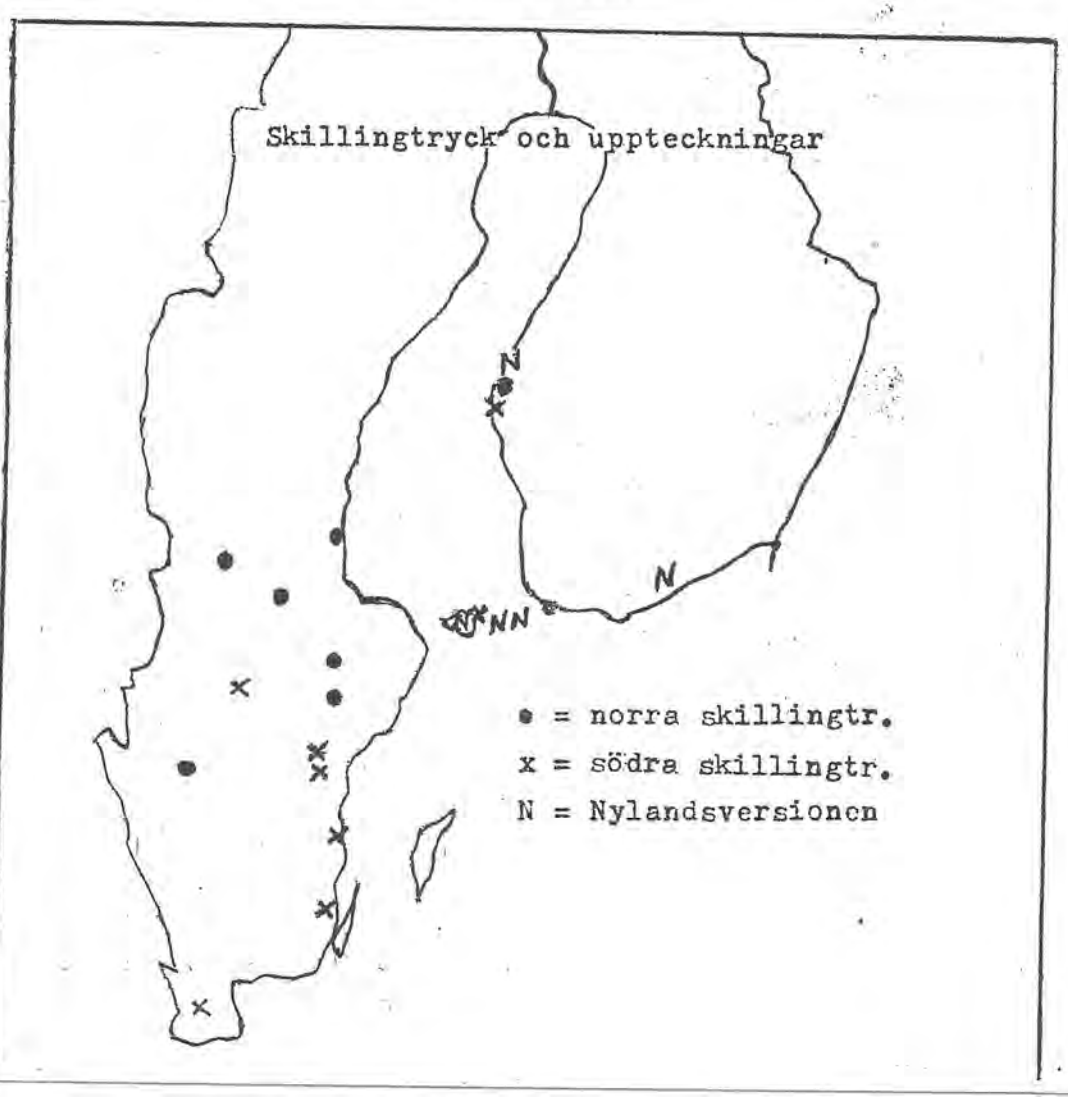

10 GRAMMOFONINSPELNINGAR

10.1 Översikt

Si god aftons stora popularitet under 1970-talet avspeglas i den mängd grammofoninspelningar som gjorts, och beror till stor del på dessa. Spridningen av musik är i dag till stor del beroende på vad som spelas i radio, varvid de s k topplistorna har stor betydelse. När detta skrivs har emellertid inte Si god afton ännu hamnat på Svensktoppen även om Matts Arnberg i folkmusikprogrammet Filikromen november 1976 uttalade att risken fanns.

Enligt Sveriges Radios grammofonarkiv har hittills (feb -79) sjutton inspelningar gjorts, vilket måste anses vara mycket för en folklig visa. Märkligt är också att två av artisterna har spelat in visan mer än en gång. Än starkare tecken på populariteten är att visan är titelmelodi på flera skivor, dvs den står först på skivans framsida. Visserligen har visans text en klar inledande prägel, men detta brukar mest ha betydelse vid inspelningar direkt från scenen, vilket de flesta inspelningarna inte är.

Av de sjutton inspelningarna är femton gjorda på 1970-talet. Fjorton är 30-cm-skivor (LP) och tre är 17 cm (EP, single). Jämför man visans plats på skivorna med densamma på skillingtrycken ser man att visan aldrig har haft en så framträdande plats som nu. Visans plats på de sjutton skivorna är följande med A och B betecknande skivans sidor:

A1	8 st
A2	1 st
A6	1 st
A7	1 st
B1	2 st
B3	3 st
B4	1 st

Skivornas utgivningsår:		
	1957	1 st
	1965	1 st
	1971	1 st
	1972	1 st
	1973	2 st
	1975	4 st
	1976	3 st
	1977	3 st
	1978	1 st

Skivorna har ofta spelats i radio. Personligen har jag hört Si god afton från någon skiva spelas:

aug 1976 i ett önskeprogram
30 nov 1976 i folkmusikprogrammet Filikromen
15 dec 1976 i melodiradion, P3, kl 7.30
26 dec 1976 i melodiradion, P3, kl 23.00
10 mrs 1977 i melodiradion, P3, kl 23.30
30 jan 1978 i ett morgonprogram i P1 kl 6.30
26 feb 1978 i ett ungdomsprogram "Tillbaka till naturen" kl 18.30
14 mrs 1978 i samband med en intervju med Jan Hammarlund kl 17.00

Eftersom jag för det mesta endast har radion påslagen på morgonen och ibland på kvällen visar denna lista långt ifrån hur många gånger visan spelats i radio. Antalet måste flerfaldigas för att nå de rätta proportionerna. Påverkan från radio blir därvid en betydande förklaring till visans renässans i våra dagar.

På två inspelningar kallas visan Gyris Anders gånglåt, på de övriga kallas den Si god afton eller någon variation på dessa ord.

10.2 På film och skiva

Den enligt Sveriges Radios grammofonarkiv äldsta inspelningen är med Jarl Kulle på en EP-skiva från 1957. Han sjunger där några visor ur filmen "Sången om den eldröda blomman" från 1956. Rune Lindström hade gjort manus efter en roman av Johannes Linnankoski och står på skivan som textförfattare till Visa i midsommartid, Flottarvisa och Si god afton, si god kväll. I det senare fallet är det helt felaktigt, eftersom Rune Lindström föddes 1916.[74]

På skivan sjunger Jarl Kulle till gitarr på ett sätt som för tankarna till Dan Anderssons visor. Han sjunger endast de fyra första stroferna. Förutom de nämnda visorna finns på skivan några finska folkvisor på kantele.

Filmen hade spelats in tre gånger tidigare, 1919 med Lars Hanson i huvudrollen i en tydligen oförglömlig film av Mauritz Stiller, 1934 av Per-Axel Branner och 1938 i Finland.[75] Denna gång fick filmen huvudsakligen dålig kritik, trots att man spelat in den i färg och med vackra naturscenerier. Nils Beyer skriver i Morgontidningen:[76]

"Men hur manligt oemotståndlig och spänstig Kulle än är som Olof, den vilde flottaren med sina kärleksäventyr och oron i sitt blod, så har figuren i sig själv blivit kvasiromantisk intill gränsen av det outhärdliga."

I filmen kommer visan Si god afton tidigt. Det är försommarkväll och man ser en åker och en älvstrand. "Timmerstockarna kommer glidande utför älven. Strömmen är strid och stockarna vrider sig fram i klungor. Flottarna följer timret vandrande på stränderna och med de långa båtshakarna på axlarna. Någonstans ifrån hörs tonerna ifrån en kantele.

Det är Sjungar-Jonas som spelar. En liten karl, som följer flottarlaget åt med en blomma i hatten och sitt instrument. Han börjar sjunga - Si god afton ..." 77

Sjungar-Jonas, som spelas av Aapo Similö, sjunger två strofer. De två följande sjunger Olof på kvällen, liggande i gräset vid älvstranden med huvudet i en flickas knä till ackompanjemang av en avlägsen kantele. 78

Den version, som används i filmen, har samma text och samma antal strofer som i Dalälven, vilket är naturligt, när man känner till Rune Lindströms anknytning till Dalarna. Visan finns ej i Linnankoskis roman. 79

Nästa skivutgåva kom inte förrän 1965. Det är en singleskiva, där Jahn Claeson till orkester sjunger en "uppjazzad" version av Si god afton i arrangemang av Bo Hedman. På skivans baksida finns något benämnt Goofus. Denna skiva är en av de få Si-god-afton-skivor, som finns på Nationalfonoteket.

På 1970-talet ökade grammofonskiveförsäljningen kraftigt. Man köpte mestadels LP-skivor. Si god afton förekommer på fjorton LP-skivor och en singleskiva.

10.3 Inspelningar på 1970-talet

Att försöka bringa reda i vilka händelser som föregår en inspelning av en viss skiva, varför man väljer en viss melodi, ett visst arrangemang etc, är en praktiskt taget omöjlig uppgift. Men man kan spegla spridningssättet genom att titta på artisterna och deras bakgrund och analysera varifrån de har fått visan, i detta fall Si god afton.

Låt & Trall

inspelning 1971 "Låt & Trall"
Gruppen bestod av Urban Yman, Kjell Westling, Marie Selander och Slim Lidén. Det är en folkmusikgrupp från Stockholm, som började med irländsk folkmusik och sedan upptäckte den svenska. Gruppen använde sig av många olika instrument såsom spiläpipa, fiol, gitarr och säckpipa. Enligt Marie har de fått texten till Si god afton från en visbok (Svanfeldt?).
Presentationen av visan på skivmappens baksida lyder:

> Si god afton och god kväll ("Kungsmarschen"). Melodin är en gånglåt från Mora och Älvdalen och tillhörde den repertoir som sjöngs och spelades när Karl XIV Johans sarkofag, tillverkad av Älvdalsporfyr, år 1856 drogs på släde från Älvdalen till Gävle. Texten skrevs visserligen inte för detta tillfälle, men får en speciell innebörd om man betraktar att den sjöngs av torpare och fattigbönder som drog kistan åt en död konung.

Älwdalingarna

inspelning 1972 "Dier so kwädð"

Gruppen består av Ragnar Forslund, dottern Kerstin, Ewa Nylander m fl. De kommer från Älvdalen och sjunger gärna på älvdalsmål. Gitarr och fiol är huvudinstrumenten då de framför melodier från Älvdalen, gamla eller nyskrivna med folkmusikanknytning.

Att Si god afton är med på en Älvdalsskiva är inte så konstigt. Visan har varit som en sorts signatur för sammankomster som ägt rum i en aula i Älvdalen under sju år. 80
Visan presenteras på konvolutet sålunda:

GYRIS ANDERS GÅNGLÅT 2'01
Gyris Anders gånglåt — Si goafton å gokväll — spelades av Älvdalsspelmännens obestridde mästare, Gyris Anders Andersson från Klitten, när Karl XIV Johans sarkofag den bistra vintern 1856 släpades på två väldiga slädar den långa vägen från Älvdalen till Gävle för vidarebefordran Stockholm och Riddarholmskyrkan. Låten kallas därför också ibland Kungsmarschen. Orden efter Frost Anders i Gåsvarv har dock inte tillkommit i samband med den märkliga transporten, även om man mycket väl kan tänka sig texten som fattiga människors funderingar inför sin konung.

Texten är alltså ungefär likalydande på denna skiva som på den förra.

Jan Hammarlund

inspelning 1973 "När bandet slutar spela" + ytterligare en
1976 "Igår idag imorgon" titel

På den senare skivan framträder Hammarlund tillsammans med Lena Ekman och Turid Lundqvist.

Svenska folkvisor och politiska visor, gärna med egen eller översatt text är Jan Hammarlunds repertoar. Gitarr är huvudinstrumentet och till denna sjunger han med en mild, suggestiv röst. Han var först ej intresserad av folkmusik, men intresset väcktes av musik med Joan Baez m fl, och detta ledde till djupare studier. 81

Jan Hammarlund hörde Si god afton första gången på Låt & Tralls skiva. Det är möjligt, säger han, att han lärt sig skivan från Gröna visboken. 82 Den senare kan i så fall inte vara den enda källan, eftersom Hammarlunds text ej helt följer texten där.

Ett texthäfte följer med två av skivorna. För övrigt presenteras visan som "trad. från Mora-Älvdalen".

Mia Gerdin i Dagens Nyheter recencerar skivan "Igår idag imorgon" den 19 dec 1976 på detta sätt:

"Låtarna på den här skivan är hämtade från ett sångprogram, "Visor på loftet", som Lena, Janne och Turid reste runt med förra året. På scen lyckades de förmedla betydligt mer kraft än på den här skivan. Det verkar som om själva studion lockat fram en återhållsamhet som inte känns bra."

I en recension i studenttidningen Gaudeamus anses om "När bandet slutar spela" att "man får den helt fantastiska versionen av folklåten "Si god afton" samt ett par andra folksånger. En utomordentligt sympatisk och välljudande skiva."

Gösta Linderholm

inspelning 1975 "Göstas skiva"

Gösta Linderholm kan väl betraktas som vissångare till gitarr, men han blev känd för allmänheten genom sitt engagemang i Sveriges Jazzband. Han sjunger gärna egna underfundiga visor om glädje och fantasi och översätter och sjunger utländska poplåtar. Si god afton hörde han, enligt konvolutet, på en visklubb i Gamla Stan, vilken torde vara viskrogen Kristina. Texten finns i en separat visbok, som tidigare nämnts.

Tre profiler

inspelning 1975 "Tre profiler"
Marianne kock, Ole Moe och Gösta Enar är tre vis- och schlagersångare med Göteborgsanknytning. De sjunger gärna visor av Evert Taube.
Visan presenteras endast som Se go' afton och go' kväll (Kungsmarschen) Trad.

Stefan Demert, Jeja Sundström, Björn Ståbi

inspelning 1975 "Kika digga ding"
En skiva med anknytning till radioprogrammet Pick-Up, som kan betecknas som ett ungdomsprogram. På skivan finns många artister och man sjunger visor från olika länder. På skivmappen anges att "gånglåten Si god afton och god kväll är Stefan Demerts, Jeja Sundströms och Björn Ståbis signaturmelodi." Stefan och Jeja är kända vissångare och Björn är en känd fiolspelman.

Tillsammans med Sid Jansson bildade de tre artisterna vis- och folkmusikgruppen Visor & Bockfot. Den behövde i början av 1970-talet en ny signaturmelodi. Då kom Sid att tänka på visan, som var som skräddarsydd som presentationslåt. Han kände till den väl från sin barndom på 1940-talet i Rättvik. Visor & Bockfot var inte påverkade av andra artister när Si god afton togs upp som signaturmelodi. 83

Harpan min

inspelning 1976 "Nyckelharpans klang"
1978 "Familjeblandning"
Harpan min är en nyckelharpogrupp från Uppland som gärna sjunger till låtarna. Gruppen består till största delen av ungdomar kring familjen Kuoppala. För några år sedan syntes gruppen mycket på scenen, men den uppträder nu mer sparsamt. Medlemmarnas engagemang i låtarna bidrog säkert till att göra nyckelharpan till ett populärt instrument.

Si god afton är en gammal dalalåt som blivit familjens signaturmelodi, står det på skivmappen till "Familjeblandning"? Enligt Mats Kuoppala skulle han ha fått texten av Margareta Söderberg, vis- och balladsångerska, under en gemensam turné.
På den första skivans mapp står det endast "Traditionell visa".

Ärter & Fläsk
inspelning 1977 "Denne visa' har gjort se' sjôl"
Ärter & Fläsk är en bohuslänsk kör under ledning av Sven Alfredsson. Si god afton presenteras på skivmappen på följande sätt: "Gånglåt från Dalarna. Den lär ha sjungits för att underlätta transporten av en tung porfyrsarkofag som hade beställts med anledning av Karl XV:s (!) död."
Ett textblad medföljer skivan.

Ewert Ljusberg & Iggesundsgänget
inspelning 1977 "Possokongro"
Ewert Ljusberg är en vissångare som gärna sjunger på Härjedalsmål och gärna burleska visor. Iggesundsgänget uppträder med visor och folkmusik på fiol, gitarr m m och består av Britt-Marie Swing, Nisse Damberg, Janne Krantz och Jens Kristensen.
Si god afton är på skivan inspelad direkt från ett uppträdande på viskrogen Kristina i Gamla Stan. Visan presenteras ordentligt på skivmappen sålunda:

"Skillingtryck från 1851, även känt som Gyris Anders' gånglåt. Orden delvis efter Frost Anders i Gåsvarv. Spelades av Gyris Anders från Klitten i Älvdalen med många krumelurer då Karl XIV:s porfyrsarkofag drogs från Älvdalen till Gävle för att skeppas till Stockholm 1856."

Jämför ordvalet i denna presentation med förtexten till Si god afton i LT:s sångbok från 1942! Bland annat återkommer krumelurerna.

Lena Björk, Anders Peedu
inspelning 1975
En singleskiva. På baksidan sjunger Anders om "Makten och ärligheten".

Gruppkorsbandet
inspelning 1976 "Hör & häpna"
Skivan har Si god afton som titelmelodi och innehåller för övrigt blandade visor. Textblad medföljer skivan.

Björn Ehrling
inspelning 1977
I skivmappen finns två skivor med en artistparad från ett av kulturprogrammen vid ABF Forum. De innehåller ett brett musikutbud. Visan kallas Gyris-Anders gånglåt. På mappen syns Björn Ehrling sjunga till gitarr. Inuti mappen finns texten till visan med alla de vanliga stroferna, hopknutna parvis, och en angivelse att första stroferna skall upprepas sist. Texten är densamma som användes av Jan Hammarlund, Gösta Linderhom m fl.

Om en visa är populär förekommer den även i en miljö, där den annars inte skulle ha passat in. Si god afton kan ju inleda en skiva, som inte alls innehåller visor för att texten gör den trevlig att börja med, eller för att artisten fastnat speciellt för den visan. Den kan också sälja skivan i egenskap av titelmelodi.

Si god afton passar väl in på skivor som innehåller blandade visor, gärna med folklig karaktär (Låt & Trall, Familjeblandning, Possokongro etc.) men verkar främmande bland politiska visor (När bandet slutar spela) och bland folkmusik från ett speciellt landskap (Nyckelharpans klang, Denne visa ..).

10.4 Texten

Man kan ju analysera texten noggrannt och få fram likheter och skillnader. Men eftersom spridningen går kors och tvärs mellan vissångare, visböcker, skivor, radio och scenframträdanden är det praktiskt taget omöjligt att via texten reda ut spridningsvägarna.

Versionerna är emellertid mycket lika varandra. De allra flesta inspelningarna innehåller alla åtta av det norra skillingtryckets strofer. Det ålderdomliga ordet nöjen sjunger man alltså fortfarande. Det är ju ett ord som fanns i 1700-talspoesin (jfr Kellgrens Mina nöjen).

I början på 1970-talet sjöngs visan av tre grupper, textmässigt opåverkade av varandra. Låt & Trall med skillingtryckets text, Visor & Bockfot med text från Rättvik och Älwdalingarna med texten ur Dalälven. Om dessa indirekt har påverkat varandra att ta upp visan är svårt att säga. Visan sjöngs ju också av vissångare knutna till Visans vänner och då i den version som står i Gröna visboken.

Direkt eller indirekt spred sig visan till grupper som har kontakt med viskretsarna i Stockholm: Jan Hammarlund, Gösta Linderholm, Harpan min, Iggesundsgänget etc och övriga som i detta sammanhang inte tidigare har nämnts.

Ärter & Fläsk och Tre profiler har sannolikt påverkats av populäriteten och därför själva spelat in visan. Alla artister kan också ha hämtat några element från äldre visböcker.

Den textversion, som allmänt sjunges i dag är skillingtryckets. Om Dalälven har betytt mycket för spridningen av visan är det alltså inte den varianten som i dag allmänt sjunges, sannolikt broende på att den innehåller färre verser.

Sambandet mellan skivinspelningarna och äldre varianter är följande, om man analyserar de tolv första textraderna:

Låt & Trall	-som skillingtrycket
Denne visa ..	-som skillingtrycket
Dier so ..	-som Dalälven
När bandet ..	-som skillingtrycket men "huru lever väl världen" "som jag tänker att du har"
Igår idag ..	-" " " "
Göstas skiva	-" " " "
Possokongro	-" " " "
Kika Digga ..	-som Dalälven men "jag har ett förnöjsamt"
Nyckelharpans ..	-som skillingtrycket men "huru lever väl världen" "som jag tror visst att du har"
Familjeblandning	-" " " "
Tre profiler	-som skillingtrycket men "huru lever väl världen"

Genomgående är att man, jämfört med skillingtrycket och i likhet med många uppteckningar, har stroferna hopkopplade två och två.

Ett par versioner upprepar efter genomsjungningen av alla verser början på visan som en avrundning av det hela.

Man har en känsla av att texten inte betyder lika mycket på en skiva som själva framförandet, arrangemanget gör. Musiken och rytmen betyder mer för att nå den publik, som i dag är mycket passivt lyssnande på radio och TV, och som inte är van att begrundande lyssna på texter. Även vid allsång, när man själv är med och sjunger, har man ofta inte textens innebörd klart för sig.

10.5 En ny vers

På 1970-talet dök det upp en ny vers på Si god afton. Den bildar en avslutning och lyder:

Si godnatt och farväl, min utvaldaste vän
Jag vill önska dig en god morgondag
Må de vänner som du har, leva långeliga dar
Må din vandring i världen bli glad

I tryck förekommer den på Jan Hammarlunds skiva från 1976 "Igår idag imorgon", där emellertid det i textbilagan till skivan står ljus som sista ord. Detta måste vara en ren felskrivning, på skivan sjunges glad.
Enligt Jan Hammarlund har han lärt sig tilläggsversen efter ett framträdande i Göteborg.[84]

Versen är en nyskriven text av Stefan Demert från 1971-1972. Visan användes som signaturmelodi för gruppen Visor & Bockfot (Jeja Sundström, Stefan Demert, Björn Ståbi och Sid Jansson) hösten 1972 på en Riksteaterturné. Till denna behövde man en avslutande vers på det två timmar långa programmet, varför Stefan Demert skrev en till Si god aftons melodi. Till program på dagtid kunde man inte använda Si god afton... och Si godnatt... utan ändrade texten till Si nu mötas vi igen, min utvaldaste... och Si nu skiljas vi igen, min utvaldaste...

Visor & Bockfot behöll Si god afton som signaturmelodi till 1974. När så andra artister upptäckte hur bra startlåt detta var (Jan Hammarlund, Gösta Linderholm m fl) tog gruppen upp en annan signaturmelodi. Under ungefär samma tid var visan signatur-låt för gruppen Älwdalingarna. Varken Visor & Bockfot och säkerligen inte heller Älwdalingarna var påverkade av andra artister när visan togs upp.[85]

Tilläggsversen har, som nämnts, spritts till Jan Hammarlund, som hade den på en skivinspelning 1976. Spridningen fortsätter:

8 april 1978. Gruppen Molas (Björn Ander, Mia Lindblad m fl) sjöng visan vid Svenska ungdomsringens i Stockholm årsfest på Hasselbacken. Tilläggsversen var med. Björn Ander har sagt mig, att han har fått den från Hammarlunds skiva. [86]

4 aug 1978. Några från Vasa ungdomsring sjöng Si god afton under en bussfärd från Ärteråsen till Styggforsen i Dalarna. Tilläggsversen var med. De hade fått lära sig den vid ovan nämnda årsfest.

25 aug 1979. Spelmansstämma i Strängnäs. Några flickor, som kallade sig Visor och dängor, inledde ett visprogram med Si god afton med fyra verser + omtagning av den första och avslutade programmet med tilläggsversen. De sade att visan var deras signaturmelodi och att den fanns här och var.

Däremot finns inte versen med på den skiva, Kika Digga Ding, på vilken Stefan Demert m fl sjöng in Si god afton 1975. De sjunger där endast början på visan, eller lika många verser som i Dalälven.

11 VISANS SPRIDNING UNDER 1970-TALET

11.1 Artister och publik

En visa sprids lätt, genom att någon artist har den på sin scenrepertoar. Kanske han så förknippas med visan att han ofta ombeds att framföra den. Si god afton förknippas inte direkt med någon viss vissångare, utan man förutsätter i dag att alla vissångare kan den, i alla fall alla yngre. Visan är så spridd, att det inte alls är någon risk att artisten får sjunga ensam, när han uppmanat till allsång.

Några exempel på scenframträdanden:

28 aug 1976. Spelmansstämma i Kungsängens hembygdsgård. Visan sjöngs av en flicka till ackompanjemang av Torbjörn Näsbom på fiol. Visan presenterades som en gammal visa, som var spridd över hela landet.

3 sept 1976. Vispuben Kurbits i Gamla Stan. Visan sjöngs två gånger av Iggesundsgänget.

18 april och 19 nov 1977. Allan Pettersson sjöng visan till gitarr på Akademiska folkdanslagets gammeldansaftnar. Han hänvisade till Gösta Linderholm som källa och sade, att denne brukade sjunga visan på Mosebacke (Mosebacke etablissement, känd vispup i Stockholm).

24 juli 1977. Tre trubadurer (Sid Jansson, Lars Göransson och Ewert Ljusberg) sjöng visan på Skansen. Direktsändning i radio. De hade med extraversen "må de vänner som du har.."

9 aug 1977. En ung vissångare sjöng vad han kallade för Älvdalsvisan eller Kungsmarschen. Kistan och Gyris Anders nämndes också. Visan sjöngs med allsång och det hela sändes i Radio Stockholm.

29 okt 1977. Spelmansstämma i Uppsala. I universitetets aula ledde gruppen Folkvind allsång och presenterade Si god afton som "kanske är den mest kända av alla folkvisor"!!!

12 feb 1978. Familjen Kuoppala m fl spelade visan på ett scenprogram, kallat Harpans dag i Södertälje. Fru Kuoppala sjöng.

12 maj 1978. Visan spelades till dans på Akademiska folkdanslagets gammeldansafton av Svalltofta spelmanslag från Mälaröarna. En långsam snoa dansades.

20 juli 1979. Folkmusikfestival i Kaustinen, Finland. Låtslaget från Åbo sjöng den version, som finns i Cederlöf.

22 juli 1979. Folkmusikfestival i Kaustinen, Finland. Pitelåtar sjöng en svensk version med omtagning av den första strofen.

11.2 Folkmusikvågen

Normalt när en gammal visa fått en förnyad popularitet är det en artist som lanserat den, och som sedan fått efterföljare som mer eller mindre kopierat dennes framförande. Visan förknippas med en viss artist. Exempel på detta är Alf Pröysen med Lilla vackra Anna, en visa från 1820-talet som blev populär på 1960-talet och Gösta "Snoddas" Nordgren med Flottarkärlek.

Med Si god afton är det annorlunda. Här kan man inte peka på en speciell artist eller ett speciellt tillfälle, som Snoddas i radioprogrammet Karusellen. Man kan inte peka på en viss grammofoninspelning, ej heller ett plötsligt uppvaknande intresse för Karl XIV Johan.

Det måste vara så att visan har burits fram på den s k folkmusikvågen, som har ett visst samband med den s k gröna vågen, där man upptäckte landsbygden igen och kom underfund med att även staden behövde träd.

Att beskriva folkmusikvågen är inte lätt när den fortfarande är i rörelse. Det är t o m så att man nu tycker sig uppleva ev andra våg som väller in i dyningarna efter den första. Någon officiell historieskrivning av hur folkmusikvågen började finns ännu inte, men den vanliga uppfattningen är att Skäggmanslaget var med från början. Samt att det hela föregicks av en visvåg.

I Sverige levde folkmusiken kvar bland spelmanslag, folkdanslag och på spelmansstämmor. Dans till spelmansmusik var gammeldans och de gamla polskorna spelades som estradlåtar.

På 1960-talet var ett stort uppteckningsarbete av de gamla danserna i gång, främst av Johan Larsson från Gagnef och Ingvar Norman från Säter. Samtidigt började en del unga spelmän, Björn Ståbi, Kalle Almlöf m fl att bli populära genom sin friska musik som bröt av mot spelmanslagens repertoar.

Björn Ståbi och Pers Hans turnerade i parkerna 1970.

Polskedansen började spridas via folkdanslagen via de nämnda, Bosse Pettersson i Uppsala och Börje Wallin i Helsingborg. Till dansen kopplades spelmännen och så småningom började polskedans att förekomma på spelmansstämmor. Via radio, grammofon och dansbanor blev Skäggmanslaget från Delsbo den mest kända spelmansgruppen, som gjorde spelmansmusiken känd utanför folkmusik- och folkdanskretsar. Ungdomar accepterade spelmansmusiken såsom jämngod med popmusiken och den började förekomma på musikfester typ Gärdesfester och liknande, gärna med stämpeln "folkets musik".

Spelmansstämman i Ransäter blev dansarnas måste-åka-till och spelmansstämmorna i Delsbo och Bingsjö blev jättelika folkfester. Vågen spreds till andra landskap än Dalarna och Hälsingland. Grammofonskivor började utgivas allt oftare och några skivbolag kom ut med folkmusikserier, täckande olika landskap.

Men visan då? Jo, den kom i kölvattnet efter den första vågen. När man letade efter gamla danser var det helt naturligt att man började intressera sig för gamla visor. Vissångare som Margareta Söderberg m fl uppträdde gärna tillsammans med spelmännen. På senare tid har visans funktion vid dans och arbete blivit betonad. Långdansen och balladdansen sprider sig. "Visstugor" börjar förekomma på spelmansstämmor och t o m den "fula" visan sprider sig via visböcker och grammofon.

Intresset är störst hos en stor skara ungdomar. För övriga märks populariteten i huvudsak genom ett ökat folkmusikutbud i radio och TV. Samt att gammeldans blir alltmera populärt. Gammeldanskurser är fulltecknade och det ordnas tävlingar mellan gammeldansorkestrar.

Den nya våg som nu kommer består av en massa ungdomar som inte är påverkade av de nu etablerade spelmännen från den första vågen. Karakteristiskt för dessa är att de till stor del kommer från mer folkmusikaliskt okända landskap än Dalarna och Hälsingland, att de mer än de tidigare betonar sambandet musik-dans och att de har mycket visor på repertoaren. Deras friskhet och skicklighet är motsvarande den första vågens.

11.3 Allmänna synpunkter

Kan man tala om en aktiv och en passiv spridning av visor i dag? En aktiv bland dem, som använder visan som allsång och sprider den vidare. De kanske har fått visan i samband med besök på något vis-ställe och är själva intresserade av att utöva musik eller sång. En passiv via radio och TV, som innebär att man köper en grammofonskiva eller önskar visan i något av radions önskeprogram.

Si god afton sprids lätt på båda sätten eftersom den lätt fastnar i huvudet och är lätt att sjunga. Hur man kan uppleva Si god afton beskrivs fint av fru Johansson i Dagens Nyheter: [87]

"Jag har fått en melodi på hjärnan. Den ringer i huvudet när jag vaknar på morgonen och gör mig glad med sin lustiga rytm och sitt fina krus."

Vad finns för paralleller till Si god aftons popularitet i dag? Den är ju icke ensam. Men bland visor känner jag inte till någon som under folkmusikvågens tidevarv fått en så bred popularitet. Däremot har flera spelmanslåtar blivit så allmänt goda att de räknas som "allspelslåtar" och dessutom finns med på många grammofonskivor.

Gånglåt från Äppelbo är kanske mest spelad. Gärdebylåten har varit så populär att spelmän knappt vågar spela den längre. Trettondagsmarschen, Fiolen min, Rapp-Kalles vals, ja, det går lätt att hitta flera.

Nu har ett flertal gånger talats om hur populär Si god afton är. Den är i dag mycket välkänd i stora kretsar, men är långt ifrån så allmänt känd som visor kunde bli då det fanns "schlagers" som alla gick och nynnade på.

Har Si god afton använts som inledning till revyer och i liknande sammanhang? Det finns inget som tyder på detta. Uno Myggan Ericson på Göteborgs stadsteater, en mycket revykunnig person, kan i alla fall inte erinra sig att visan har använts i revysammanhang. [88]

Är visan spridd till Norge? Avståndet till Norge från Älvdalen är ju inte så stort. Sannolikt finns inte visan i Norge ty de "har ikke registrert" den i universitetsbibliotekets i Oslo register. [89]

När man beskriver en utveckling som pågår, får man nytt stoff hela tiden. Ett exempel är tilläggsversens spridning. Kommer detta att vara något som, om man hade perspektiv på skeendet, man skulle bry sig om att behandla? Vad är väsentligt av det som sker i dag? De grammofonskivor, som nu kommer ut, är de glömda om fem år?

Man kan också spekulera i att visan och den händelse den är förknippad med skulle göra, att man fick upp ögonen för porfyren som material, att man åter blir varse att kolonner, obelisker och vaser av porfyr är väldigt vackra.

I Dagens Nyheter den 14 september 1978 beskrivs rivningen av två porfyrkolonner och det förakt för gedigna material som rivningsraseriet innebär: 90

"Stenen var ytterligt svårbearbetad och det kostade oerhört slit att såga, svarva och polera det hårda materialet. Till detta kom de långa transporterna - de flesta har väl hört hur Karl XIV Johans sarkofag släpades av 170 masar ned till Stockholm en vinter."

Eller kan dessa gamla visor som har haft en funktion i ett visst arbete återigen få oss att använda sången som arbetsredskap?

Nej, inte kan en enstaka visa få oss att älska ett stenmaterial och få oss att uppskatta gediget hantverk, ej heller få oss att sjunga till det dagliga arbetet. Men genom att sprida kunskapen om visans plats i ett äldre samhälle, kan man nog öka förståelsen för äldre hantverk.

Nu har vi följt Si god afton, som så småningom kom att kallas Gyris Anders' gånglåt och Kungsmarschen, från den muntliga spridningen via kringvandrande visförsäljare över skillingtryck och andra uppteckningar, över visböcker och grammofonskivor fram till i dag då visan, precis som före skillingtrycken, inte behöver någon hjälp för att spridas, utan sprider sig från grupp till grupp så snart visintresserade samlas. Hela tiden har visan varit levande som spelmanslåt och som visa hos vissa grupper. Men den har varit en visa bland många andra. I dag är den mer än så.

Till sist: det går lika bra att inleda en sammankomst med Si god afton som att avsluta den med

SI GOD AFTON OCH GOD KVÄLL

12 NOTER

Noterna hänvisar till förteckningar över litteratur och muntliga källor.

1 Jersild, s 57
2 Prøysen, s 61
3 Skillingtryck 1797 a
4 Svenssons saml. häfte 24, s 23
5 Skillingtryck 1790 a4
6 Jonth, s 93
7 Jonth, s 36
8 Forsslund, Dalälven del II bok X, s 99-101
9 Skillingtryck 1839 g
10 Skillingtryck 1851 v
11 Mattsson, förord
12 Kjellgren, s 9
13 Ternhag 1977, s 71-72
14 Svenska låtar, Dalarna I, s 174 etc
15 Ternhag 1977, s 72-93
16 Ternhag 1975, s 29
17 Levander, s 291
18 Ternhag 1975, s 27
19 Visa och visforskning, s 89
20 Filikromen, textdelen, s 299
21 Sid Jansson 1978-10-26
22 Jersild, s 100
23 Svenska låtar, Dalarna I, s 229
24 Södersten 1978-07-30, Forslund 1978-10-15
25 Filikromen 1977-07-30
26 Folkmusik, Skansvakten 1976, s 9
27 Andersson Olof, s 91
28 Åhs, s 20-21
29 Folkets musik, Ord och bild
30 Ohlén, s 206-207

31 Svenska låtar, Dalarna I, s 124
32 Andersson Otto 1958, s 78
33 Södersten 1978-07-30, Forslund 1978-10-15
34 Hansback, s 31
35 Karl XIV Johan .., Skansvakten 1963
36 Berättelse .., Skansvakten 1926
37 Solders 1939
38 Forsslund, Dalälven del I bok II, s 87
39 Älvdalsbyar, s 18
40 Solders 1969, s 30
41 Forsslund, Dalälven del I bok II, s 88
42 Solders 1939
43 Hansback c:a s 31. Även Ohlén s 207 och Gabrielsson s 154
44 Ohlén s 206. Även Johansson
45 Grimberg, s 226
46 Sundvallson .., Skansvakten 1966, s 31
47 Sarkofagen, Skansvakten
48 Riddarholmskyrkan, vägledning, s 27
49 Forslund 1978-10-15
50 Forsslund, Dalälven del I bok II, s 91
51 Filikromen 1977-07-30
52 Andersson Olof, s 91
53 Anderberg, s 129
54 Hälsingespelmän 1978-10-14
55 Sjöberg, s 25. Även muntlig information
56 Ringström
57 Wetter, s 443
58 Andersson Otto 1958, s 47
59 Ericson, s 18-29
60 Näsström, s 106

61 Hur svenska .., s 144
62 Astrid Eriksson 1978-10-14
63 Jersild, s 119
64 Birgitta Hylin 1979-01-20
65 Gabrielsson, s 151-157
66 Vare sig i Svenskt visarkiv eller i Kungliga bibliotekets register finns Si god afton som skillingtryck från 1848
67 Visa och visforskning, s 98
68 o.a.a. s 89
69 o.a.a. s 104
70 Svensk-Finlands bygdedräkter, Åland, baksidan
71 Visa och visforskning, s 105
72 o.a.a. s 103
73 o.a.a. s 93
74 Gabrielsson, s 104
75 Sången om .., förtext
76 Beyer, filmrecension
77 Sången om .., s 22
78 o.a.a. s 26
79 Linnankoski, kap 1 "Skogsjungfrun"
80 Forslund 1978-10-15
81 Hammarlund 1978-03-15
82 Hammarlund 1978-08-14
83 Sid Jansson 1978-10-26
84 Hammarlund 1978-08-14
85 Sid Jansson 1978-10-26
86 Ander 1978-08-14
87 Johansson, tidningsartikel
88 Ericson 1978-09-17
89 Gaukstad 1978-08-18
90 Andersson-Bedoire

13 KÄLLOR OCH LITTERATUR

13.1 Tryck och uppteckningar. Sverige

Si god afton förekommer i följande tryck och uppteckningar i minst en strof eller enbart som melodi. Versionerna är förtecknade efter första tryckår. Versioner utan tryckår förtecknas efter de med tryckår. S-tryck = skillingtryck. Inom parentes förtecknas några i sammanhanget väsentliga händelser.

innan 1851	Förekommer i två versioner, varav en nordligare är ursprungligare. Ingår i Ljuder Anders repertoar.		
1851	S-tryck	1851 v	Åkerbloms, Falun
		1851 r3	Ridderstad, Linköping
1852		1852 f2	J Hamberg, Söderhamn
		1852 h3	Ridderstad, Linköping
		1852 c3	" "
		1852 l3	" "
		1852 n3	Tornequist, Norrköping
		1852 q3	Ekblad & Co, Västervik
		1852 u3	Ström & bröderna Westin, Kalmar
1854	S-tryck	1854 q2	Ridderstad, Linköping
		1854 s2	" "
		1854 l3	Ström & bröd Westin
		1854 m3	" "
1854 och 1875	FILIKROMEN, musikdelen, femte samlingen Samfundet för visforskning, Sthlm 1973		
1854 och 1875	FILIKROMEN, textdelen		

1855	S-tryck 1855 i Ström & bröd. Westin
1855 och 1878	J N AHLSTRÖM, 300 nordiska folkvisor Askebergs förlag
(1856	Sarkofagtransporten)
c:a 1864	Albertina Andersson, Aspö
1876	S-tryck 1876 o4 J F Säfberg, Köping
(1886	Folklifsexpeditionen)
tidigast 1887	NILS ANDERSSON Musikhistoriska musëet D29 uppteckning av S Larsson
1896	ELIAS GRIP, Ärentuna socken, Uppland ULMA 343:467
1900	JÖDDE I GÖLJARYD, Visor och berättelser 2:a häftet, Abr Lundquists Hofmusikhandel
(1906	Nils Andersson besöker Frost Anders. Första spelmanstävlingen i Gesunda)
(1907	Nils Andersson besöker Gyris Anders. Spelmanstävling i Mora)
(1912	Forsslund börjar med Dalälven)
1919	FORSSLUND, Med Dalälven från källorna till havet Älvdalen, del I bok II

1922	SVENSKA LÅTAR, Dalarna I, Frost Anders
1922	SVENSKA LÅTAR, Dalarna I, Janne Romson
1928	C M BERGSTRAND, Tådene ULMA 1783:8
1929	AXEL RINGSTRÖM, Strängnäs och Vansö sdm ULMA 2197 uppteckning efter Albertina Andersson
1936	NILS SVANFELDT, Sång- och visbok Seelig & Co
1940-talet	SVA acc nr 275:A 433:7 inskickad i slutet av 1940-talet till Sveriges Radio
1942, 1951	LT:s sångbok Lantbruksförbundets tidskriftsaktiebolag Stockholm
1949	GRÖNA VISBOKEN åttonde upplagan 1977
1956	SÅNGEN OM DEN ELDRÖDA BLOMMAN Manus till prod. av Svensk Filmindustri Svenska filminstitutet
1959	MELODI, Sångbok utgiven av Svenska folkhögskolors lärarförening, Rabén & Sjögren, Sthlm 1959 Liber, Sthlm 1962 och 1963

1967 FÖRENINGEN MORA BYGDELAGS SÅNGBOK, Mora

1973 FRU JOHANSSON, På locket satt spelemännen och frös, Dagens Nyheter 1973-09-30

1973 JAN HAMMARLUND, När bandet slutar spela, Silence SRS 4619, textblad

1974 LÅTAR FRÅN DALARNA, tillägg i andra uppl.

1974 VISANS VÄNNER, lösblad 1974-06-03

1975 GUNNAR TERNHAG, Spelmän spelmän, Sthlm

1975 MARGARETA JONTH, Visor från Dalarna, Sthlm

1975 RAGNVALD HEDEMANN och FINN ZETTERHOLM, Svenska folkvisor, Sthlm

1975 GÖSTA LINDERHOLM, Göstas notalbum, Sthlm

1975 JAN GABRIELSSON, Det sällsamma Dalarna, Uppsala

1976 EKMAN - HAMMARLUND - TURID, Igår idag imorgon, Silence SRS 4638, textblad

1976 HARPAN MIN, Nyckelharpans klang, nothäfte, AIR Music Scandinavia AB

1977 OMDANS nr 1/77, organ för Mälarö Gille

1977 HENRY SJÖBERG, En känd visa, Sörmlandslåten

1977 MARTINSSON - QVILLE - ÄRTER & FLÄSK, Denne visa'.., Liphone LiLP 3010, textblad

1978 INGEMAR HAHNE, Vispop 1, Intersong-Förlagen AB, Solna

Registrerade men ej funna versioner

LUF 4019:5 Everöd	Svenskt visarkiv
Almén, Branzén, Göransson nr 107	Sthlms stadsbibliotek
Lidén, De ungas sånger s 45	Sthlms stadsbibliotek

De två senare är numera överstrukna i registret.

13.2 Tryck och uppteckningar. Finland

1864-1876 HEDBERG
uppteckning av kyrkoherdens i Pörtom familj
Österbotten. Ranckens saml. R5 177,4

1882 O R SJÖBERG, Malaks, Österbotten
Ranckens saml. R6 198,4
SLS 126,4

1887 ERNST LAGUS, Nyland III
Nyländska folkvisor
Helsingfors

1890 KARL EKMAN, Pargas, Åboland
SLS 16 nr 141

1890-1891 K P PETTERSSON, Nagu, Åboland
SLS 24
nr 7 i samling nr 66 (kärleksvisor)

1890 M THORS, Jeppo, Munsala, Oravais, Österbotten
SLS 19 nr 173

1893 J THORCKELL, Wårdö socken, Åland
SLS 40 nr 11

1904 GUSTAF HENRIKSSON GAMMAL, Lappträsk, Nyland
INE Gammals visbok nr 66

1908 BRAGE VISBOK I, Nyland
Helsingfors

1922? BRAGE, 123 folkvisor från Svensk-Finland arr för blandad kör, första delen, Nyland Helsingfors

1922? BRAGE, Folkvisor etc, andra delen, Åland

1928 HANNA ERIKSSON (?), Houtskär, Jungfruskär
Alfhild Forslins uppteckningar, Åboland
SLS 508, nr 139

1928 VENDLA VIKMAN, Pargas, Svidje
Alfhild Forslins uppteckningar, Åboland
SLS 508, nr 141

1939 EILA HOVILAINEN, norra Österbotten
SLS 541, s 518-519

1950 DAHLSTRÖM - FORSLIN
Finländsk sång och visa, Nyland

1978 EGIL CEDERLÖF
En visa vill jag sjunga
Fazer, Helsingfors

13.3 Var kan man finna versionerna?

1851 SKILLINGTRYCK norra	T V
1851 SKILLINGTRYCK södra	T V
1854 FILIKROMEN musik	T V H
1854 FILIKROMEN text	T V H
1855 AHLSTRÖM	T V
1887 ANDERSSON	T V
1896 GRIP	T V
1900 JÖDDE	T V
1919 FORSSLUND	T V
1922 SV LÅTAR Frost Anders	T V H
1922 SV LÅTAR Romson	T V H
1928 BERGSTRAND	T V
1929 RINGSTRÖM	T V
1936 SVANFELDT	T V
1940 SV RADIO	V
1942 LT	Sthlms stadsbibl.
1949 GRÖNA VISBOKEN	T V H
1959 MELODI	V
1967 MORA BYGDELAG	?
1973 FRU JOHANSSON	DN:s arkiv
1973 HAMMARLUND	H
1974 LÅTAR FRÅN DALARNA	H
1974 VISANS VÄNNER	Visans vänner
1975 TERNHAG	H
1975 JONTH	H
1975 SV FOLKVISOR	V H
1975 LINDERHOLM	H
1975 GABRIELSSON	H
1976 EKMAN - HAMMARLUND	H
1976 HARPAN MIN	H
1977 OMDANS	Mälarö Gille
1977 HENRY SJÖBERG	Söderm:s spelmansf.
1977 MARTINSSON	H
1978 VISPOP	H

T = i texten till denna uppsats
V = på Svenskt visarkiv
H = i allmänna handeln

1864	HEDBERG	V
1882	SJÖBERG	T V
1887	NYLAND	T V
1890	EKMAN	V
1890	PETTERSSON	V
1890	THORS	V
1893	THORCKELL	V
1904	GAMMALS	V
1908	BRAGE VISBOK	V
1922	BRAGE Nyland	V
1922	BRAGE Åland	T V
1928	FORSLIN Eriksson	V
1928	FORSLIN Vikman	V
1939	HOVILAINEN	Åbo
1950	FINL SÅNG OCH VISA	V
1978	CEDERLÖF	T V

13.4 Grammofonskivor

1957	Jarl Kulle m fl	HMV EGS 62
1965	SI GOAFTON Å GOKVÄLL Jahn Claeson	Polydor NH 10987
1971	LÅT & TRALL Låt & Trall	Sonet SLP-2524
1972	DIER SO KWÄDO Älwdalingarna	Fyra Skilling FSP 25-01
1973	Jan Hammarlund	Phono Suecia PS 7
1973	NÄR BANDET SLUTAR SPELA Jan Hammarlund	Silence SRS 4619
1975	Lena Björk, Anders Peêdu	SCAM SS 005
1975	GÖSTAS SKIVA Gösta Linderholm	Metronome MLP 15.550
1975	TRE PROFILER Tre profiler	BASF 202 5723-1
1975	KIKA DIGGA DING Stefan Demert, Jeja Sundström m fl	Sveriges Radio RELP 1245
1976	IGÅR IDAG IMORGON Lena Ekman, Jan Hammarlund m fl	Silence SRS 4638

1976	NYCKELHARPANS KLANG Harpan min .	Philips 6316 402
1976	HÖR & HÄPNA Gruppkorsbandet	Hör & häpna ABLP 1
1977	DENNE VISA" HAR GJORT SE SJÔL Ärter & Fläsk m fl	Liphone LiLP 3010
1977	POSSOKONGRO Ewert Ljusberg, Iggesundsgänget	YTF 50081
1977	GLIMTAR UR KULTURPROGRAMMEN VID ABF FORUM Björn Ehrling m fl	A-disc BS 770416 A
1978	FAMILJEBLANDNING Harpan min	Harpan min HMF 1-78

13.5 Litteratur

I denna förteckning medtages sådan litteratur, som hänvisats till i noter.

ANDERSSON - BEDOIRE, ett ryck i spaken och många månaders hantverksjobb förstörs ..
Dagens Nyheter 1978-09-14

ANDERSSON - KLINTBERG - MATTSSON, Fula visboken
Kristianstad 1978

ANDERSSON OLOF, Några västerdalsspelmän
Hembygden 1944

ANDERSSON OTTO, Spel opp I spelemänner
Stockholm 1958

Berättelse om Elfdals porphyrverk, 1802
Skansvakten 1926

BEYER NILS
filmrecension av Sången om den den eldröda blomman
Morgontidningen 1956-12-27

ERICSON UNO MYGGAN, På nöjets estrader
Stockholm 1971

Filikromen
Samfundet för visforskning
Stockholm 1973

Folkets musik
Ur Södersten, Spelmannen Gyris Anders Anderssons levnadsteckning
Ord och bild 1969

Folkmusik
Skansvakten 1976

FORSSLUND KARL ERIK, Med Daläven från källorna till havet, del I bok II
Stockholm 1919

d:o del II bok X
Stockholm 1928

GABRIELSSON JAN, Det sällsamma Dalarna
Uppsala 1975

GRIMBERG, Svenska folkets underbara öden VIII
1922

HANSBACK GUNNAR, Älvdalens gamla porfyrindustri
Pennfäktaren 1935

Hur svenska låtar kom till
Musikhistoriska muséet, Stockholm 1963

JERSILD MARGARETA, Skillingtryck
Stockholm 1975

JONTH MARGARETA, Visor från Dalarna
Stockholm 1975

JOHANSSON FRU, På locket satt spelemännen och frös
Dagens Nyheter 1973-09-30

Karl XIV Johan och Älvdalen
Skansvakten 1963

KJELLGREN LENNART, Visor från farfars tid
Stockholm, 2:a upplagan 1976

LEVANDER LARS, Älvdalskt arbetsliv
Lund 1953

LINNANKOSKI JOHANNES
Sången om den eldröda blomman
första utgåva på finska 1906
Stockholm 1947

MATTSSON CHRISTINA, Skillingtryck
Falun 1973

NÄSSTRÖM GUSTAF, Mitt Dalarna
Stockholm 1937 och 1972

OHLÉN CARL-ERIC, Från fars och farfars tid.
En bokfilm om Dalarna. Vänersborg 1960

PRØYSEN ELIN, Folkeliga visor
Oslo 1973

Riddarholmskyrkan, vägledning
Stockholm 1974

RINGSTRÖM AXEL
Uppteckning efter Albertina Andersson
ULMA 2197
Uppsala 1929

Sarkofagen, dikt skriven 1919
Skansvakten

SJÖBERG HENRY, En känd visa
Sörmlandslåten 1977

Skillingtryck 1790 a4
(titelblad saknas i Svenskt visarkiv)

Skillingtryck 1797 a
Gefle

Skillingtryck 1839 g
Linköping

Skillingtryck 1851 v
Falun

SOLDERS SEVERIN, Gamla porfyrverket
Älvdalens sockens historia, Nyköping 1939

SOLDERS SEVERIN, Några märkliga transporter
Skansvakten 1969

Sundvallson och hans kungshästar
Skansvakten 1966

Svenska låtar
samlade av Nils Andersson och Olof Andersson
första utgåva 1922
Samfundet för visforskning, Avesta 1978

Svensk-Finlands bygdedräkter
Brages förlag, Ekenäs, Finland

Svenssons saml.
INE, Häfte 24, s 23, Åbo
kopia i Svenskt visarkiv

Sången om den eldröda blomman
manus till prod. av Svensk Filmindustri 1956
Svenska filminstitutet

TERNHAG GUNNAR, Spelmän spelmän
Stockholm 1975

TERNHAG GUNNAR, Moraspelmannen Ljuder Anders
Sumlen 1977

WETTER GUSTAF
Sörmländska låtar
Östervåla 1978

Visa och visforskning
Svenska litteratursällskapet i Finland
Helsingfors 1974

ÅHS LARS, En gammal fiolspelare
Skogvaktaren 1914

Älvdalsbyar
Skansvakten 1978

13.6 Muntliga källor

1977-07-30	Radioprogrammet Filikromen Inspelat före 1971
1978-03-14	Jan Hammarlund Radiointervju kl 17.00
1978-07-30	Anders Södersten, Astrid Eriksson m l Samtal på Rots skans i Älvdalen
1978-08-04	Björn Ander Samtal vid Styggforsen i Dalarna
1978-08-14	Øystein Gaukstad Universitetsbiblioteket i Oslo Brev "Vi har ikke registrert "Si god afton och god kväll, min utvaldaste vän" hverken her i musikksamlingen eller i det registrert vi har over visetekster i Norske avdelning. Vi har selvsagt også prøvd om den skulle fins i en naerliggende norsk oversettelse, men forgjeves."
1978-09-20	Jan Hammarlund Svar på förfrågan i brev
1978-09-17	Uno Myggan Ericson Svar på förfrågan i brev

1978-10-14 Hälsingespelmän
Presentation på folkmusikafton på
Akademiska folkdanslaget i Stockholm

1978-10-15 Ragnar Forslund
Samtal på Stockholms spelmansgille

1978-10-26 Sid Jansson
Svar på förfrågan i brev

1979-01-20 Birgitta Hylin
Samtal på Danshus i Stockholm

14 BILAGOR

14.1 Tonart, takt och antal strofer

1851 SKILLINGTRYCK norra	-	-	8
1851 SKILLINGTRYCK södra	-	-	7
1854 FILIKROMEN musik	f-dur	4/4	1
1854 FILIKROMEN text	-	-	9
1855 AHLSTRÖM	g	2/4	1
1887 ANDERSSON	d	4/4	1
1896 GRIP	-	-	2x2
1900 JÖDDE	f	2/4	1x2
1919 FORSSLUND	d	2/4	4
1922 SV LÅTAR Frost Anders	d	4/4	-
1922 SV LÅTAR Romson	d	4/4	-
1928 BERGSTRAND	-	-	1x2
1929 RINGSTRÖM	f	4/4	3x2
1936 SVANFELDT	f	2/4	4x2
1940 SV RADIO	d	2/4	2x2
1942 LT	g	2/4	2x2
1949 GRÖNA VISBOKEN	f	2/4	8
1959 MELODI	f	2/4	8
1967 MORA BYGDELAG	d	2/4	2x2
1973 FRU JOHANSSON	-	-	1x2
1973 HAMMARLUND	-	-	4x2
1974 LÅTAR FRÅN DALARNA	d	2/4	2x2
1974 VISANS VÄNNER	-	-	2x2
1975 TERNHAG	-	-	2x2
1975 JONTH	d	2/4	2x2
1975 SV FOLKVISOR	h	2/4	4x2
1975 LINDERHOLM	g	2/4	4x2
1975 GABRIELSSON	-	-	1x2
1976 EKMAN - HAMMARLUND	-	-	5x2
1976 HARPAN MIN	d	4/4	1x2
1977 OMDANS	f	2/4	4x2
1977 HENRY SJÖBERG	f	4/4	3x2
1977 MARTINSSON	-	-	4x2
1978 VISPOP	d	4/4	4x2

1864 HEDBERG	-	-	1x2
1882 SJÖBERG	ess	2/4	1
1887 NYLAND	f	4/4	7
1890 EKMAN	ess	4/4	6
1890 PETTERSSON	c	2/4	7
1890 THORS	-	-	7
1893 THORCKELL	-	-	8
1904 GAMMALS	-	-	7
1908 BRAGE VISBOK	ess	4/4	4
1922 BRAGE Nyland	f	4/4	5
1922 BRAGE Åland	a	4/4	4
1928 FORSLIN Eriksson	f	4/4	1
1928 FORSLIN Vikman	d	4/4	1
1939 HOVILAINEN	?	?	?
1950 FINL SÅNG OCH VISA	ess	4/4	6
1978 CEDERLÖF	d	4/4	4

14.2 Samband mellan textversionerna

1851 SKILLINGTRYCK norra
1851 SKILLINGTRYCK södra
1854 FILIKROMEN musik
1854 FILIKROMEN text
1855 AHLSTRÖM
1887 ANDERSSON
1896 GRIP
1900 JÖDDE
1919 FORSSLUND
1922 SV LÅTAR Frost Anders
1922 SV LÅTAR Romson
1928 BERGSTRAND
1929 RINGSTRÖM
1936 SVANFELDT
1940 SV RADIO
1942 LT
1949 GRÖNA VISBOKEN
1959 MELODI
1967 MORA BYGDELAG
1973 FRU JOHANSSON
1973 HAMMARLUND
1974 LÅTAR FRÅN DALARNA
1974 VISANS VÄNNER
1975 TERNHAG
1975 JONTH
1975 SV FOLKVISOR
1975 LINDERHOLM
1975 GABRIELSSON
1976 EKMAN - HAMMARLUND
1976 HARPAN MIN
1977 OMDANS
1977 HENRY SJÖBERG
1977 MARTINSSON
1978 VISPOP

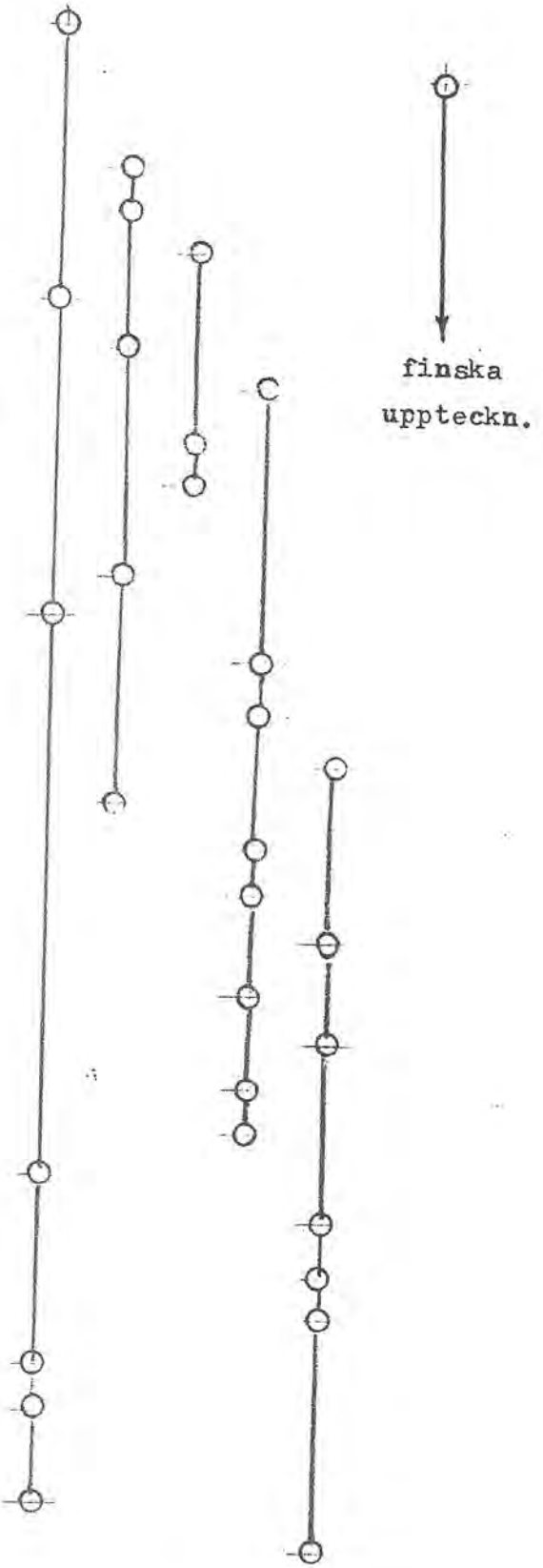

1864 HEDBERG
1882 SJÖBERG
1887 NYLAND
1890 EKMAN
1890 PETTERSSON
1890 THORS
1893 THORCKELL
1904 GAMMALS
1908 BRAGE VISBOK
1922 BRAGE Nyland
1922 BRAGE Åland
1928 FORSLIN Eriksson
1928 FORSLIN Vikman
1939 HOVILAINEN
1950 FINL SÅNG OCH VISA
1978 CEDERLÖF

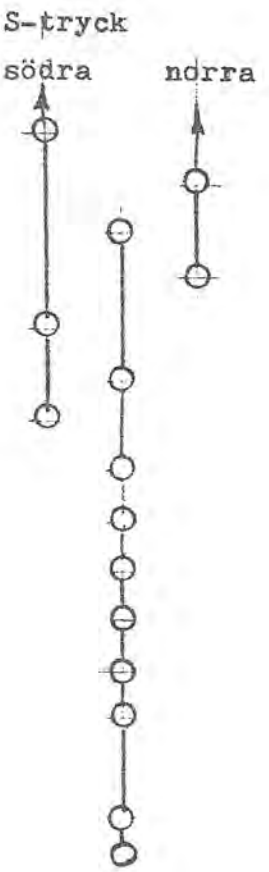

14.3 Bildsidor

GYRIS ANDERS ANDERSSON 117
ur Andersson, Svenska låtar, Dalarna II, 1978

GYRIS ANDERS FIOL 118
ur Folkmusik, Skansvakten 1976

FROST ANDERS ERSSON 119
ur Andersson, Svenska låtar, Dalarna I, 1978
Bilden finns även i Mora tidnings julnummer 1908
men då med texten: "Hinns Anders. Den riksbekante
Moraspelmannen i Östnor. Död för ett par år sedan."

HINS ANDERS 120
porträtt av Zorn. Vykort från Thielska galleriet

ELFDALENS PORFYRVERK 121
ur Skansvakten 1926

KUNGSKISTAN 122
ur Skansvakten 1969

KUNGSKISTANS AVFÄRD 123
ur Gabrielsson, Det sällsamma Dalarna, 1975

JÖDDE I GÖLJARYD 124
ur Ericson, På nöjets estrader, 1971

LJUDER ANDERS 125
ur Andersson, Svenska låtar, Dalarna I, 1978

Gyris Anders Andersson, Klitten, Älvdalen

Gyris Anders fiol som han själv tillverkat.

/Foto: Ewert Åsh/

Frost Anders Ersson, Östnor, Mora

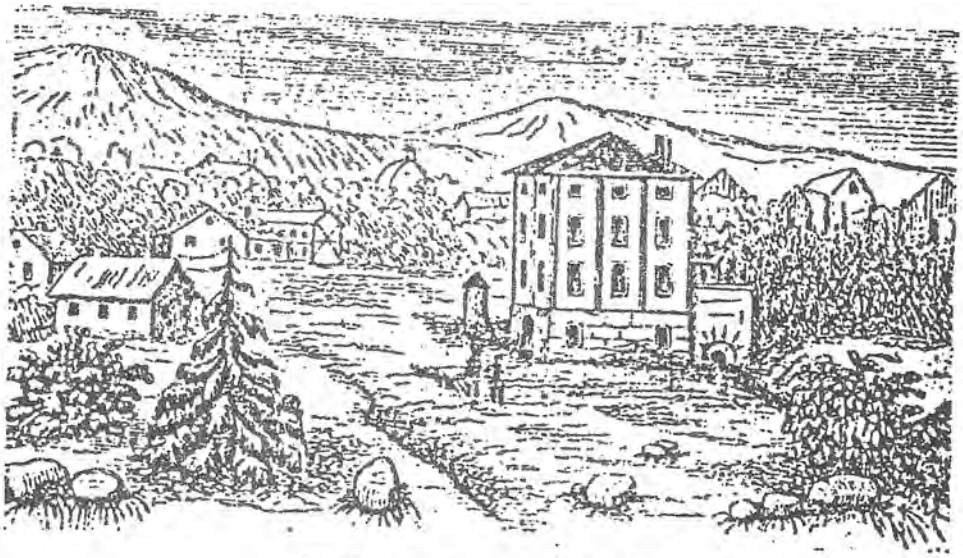

Elfdalens Porfyrverk 1802.
Efter teckning.

Foto: Tenn Lars

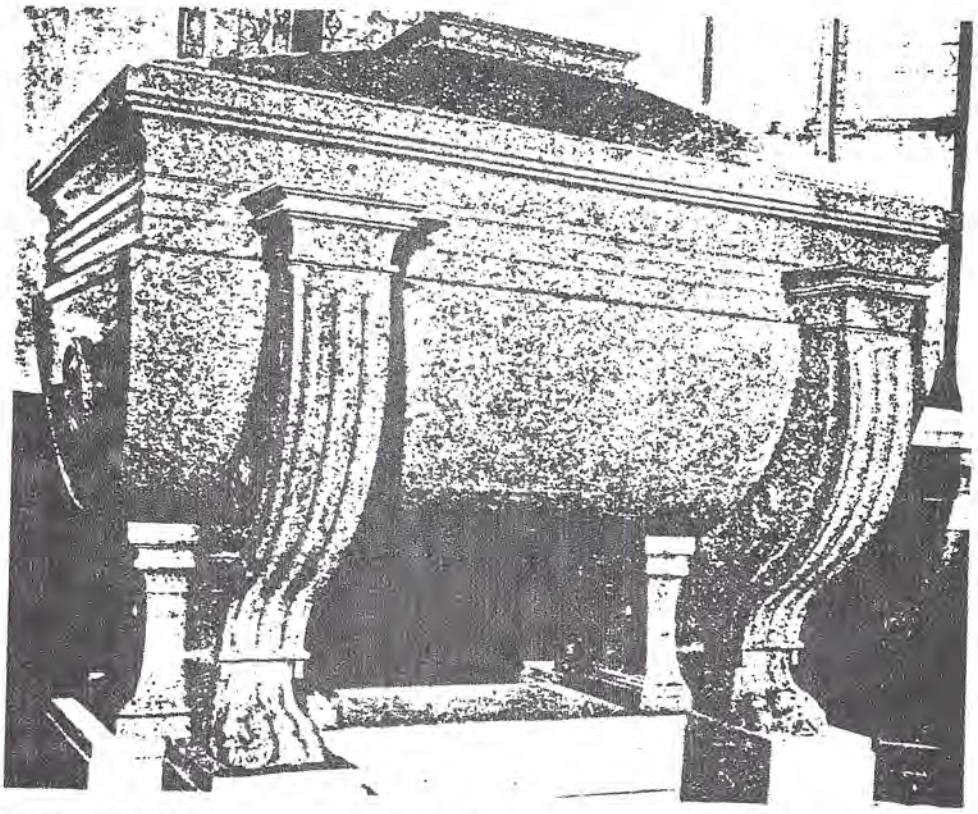

"Kungskistan", fullbordad 1852, transporterad till Stockholm 1858.

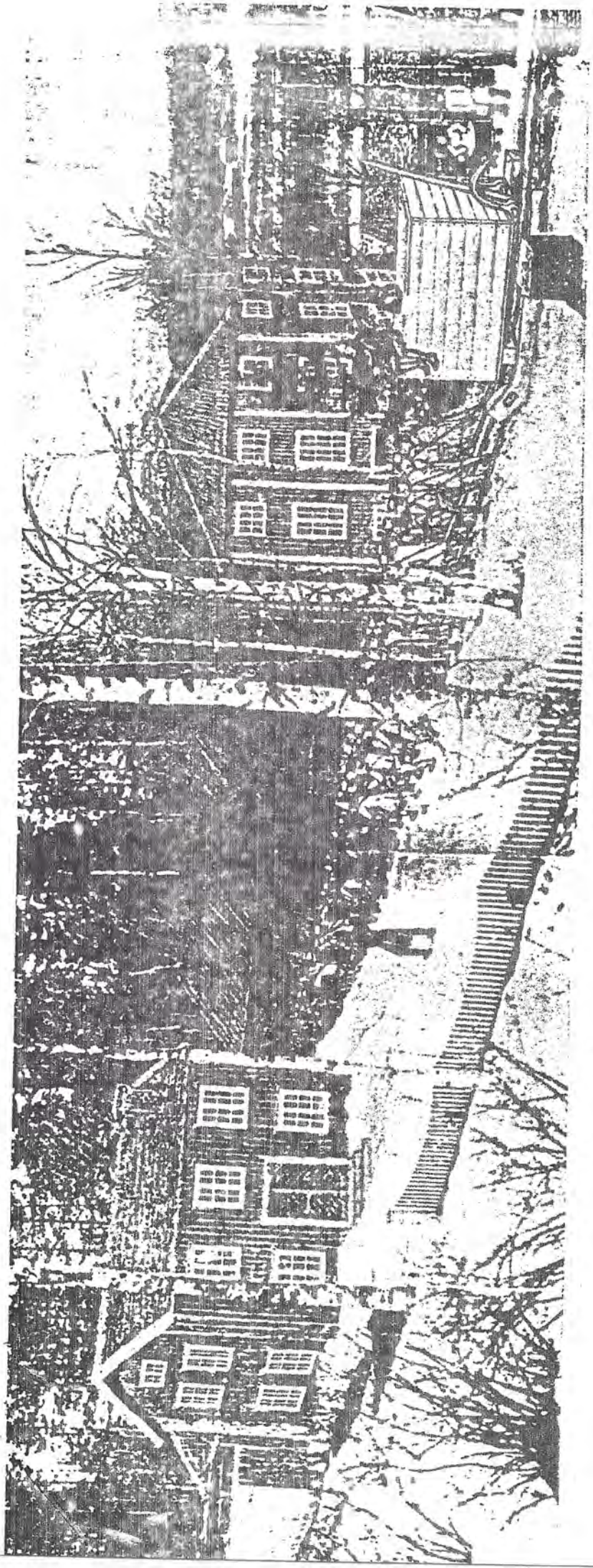

Ljuder Anders Ersson, Gopshus, Mora

15 SUPPLEMENT

15.1 Grammofoninspelningar

År 1978 kom förutom de tidigare nämnda inspelningarna ytterligare en, nämligen gruppen Blandat (Erik Seger, Tomas Björklund, Fredrik Hamnström m fl) med LP-skivan Blandat ger. Den spelades in i Eskilstuna på Roldex RXLP-121 och innehåller visor på svenska och engelska. Gruppen sjunger alla vanliga verser och upprepar den första därefter. De upprepar ordet hälsan och sjunger kistorna.

Lena Björks och Anders Peedus inspelning är gjord 1974, ej 1975 som tidigare nämnts.

På skivbolaget Phono Suecia utgavs 1976 fyra LP-skivor till minne av SKAP:s 50-årsjubileum och presenterandes svensk populärmusik för utlandet. Inspelningarna är inte orginalinspelningar, utan är hämtade från tidigare skivutgåvor. Jan Hammarlunds insjungning av Si god afton kommer från inspelningen på skivbolaget Silence år 1973. Skivkonvoluten har visorna översatta till engelska och på mappen står albumets titel: "Swedish music around the world. SKAP golden anniversary 1926-1976."

Detta innebär att antalet inspelningar som utgivits fördelar sig sålunda:

1957	1 st	1974	1 st
1965	1 st	1975	3 st
1971	1 st	1976	4 st
1972	1 st	1977	3 st
1973	1 st	1978	2 st

Finns skivan på någon 78-varvsinspelning? Jag har inte funnit någon uppgift på detta. Den finns ej med i Husbondens rösts samlingskatalog 1899-1925.

På Nationalfonoteket, som nu heter Arkivet för bild och ljud finns i dag (sept-79) tre inspelningar registrerade, nämligen de som inspelats 1965-1972. Däremot äger de ett flertal av de övriga inspelningarna, insorterade i arkiv. De har två exemplar av inspelningen med Jahn Claeson.

Jahn Claeson visar sig vara ett dansband med fem killar. Detta ser man på skivomslaget. De sjunger alla verserna på Si god afton och man får verkligen lust att dansa till musiken.

I Sveriges radios körning av sitt register på datakort finns tio av inspelningarna (juli-79).

15.2 En översättning

På skivomslaget till SKAP:s jubileumsskiva finns Si god afton i en översättning till engelska av Fred Lane. Den får då namnet Ah, Good Evening To Thee.

Ah, good evening to Thee
Thou choicest of friends
And how duth the world threat Thee?
Art Thou blessed with good health
As I believe Thee to be?
Art Thou well?
-Be sure that makes me glad.

Hast Thou silver, hast Thou gold
Are Thy chests brimming over
Art Thou prosperous? - Be sure that makes me glad
I am blessed with a contented heart
-There lie my riches
Far, far better than money and gold.

When my thoughts dwell on Thee
The blood in me is moved
Never forget me, my precious friend
Dost Thou see the small stars
Up in the heavens blue
Fall down to the earth like straws?

Seas and strands shall turn
Dry as sand
Before I take another to my breast
The moon and the sun shall fall
Down to the earth
Before I betray these words.

15.3 En märklig fiol

I tidningen Hembygden nr 4/1979 finns det en suddig bild av en gubbe med en stor mustasch och med en fiol i handen. En märklig fiol! lyder överskriften. Av texten får man veta att det är Hins Anders' fiol som Anders Klintman från Stora Tuna visar upp. Han köpte den av Hins Anders några år före sin död och använde den flitigt vid sina låtaftnar. Det sades att folk lyssnade med andakt när spelmannen berättade att fiolen varit med om att hålla takten när den femton ton tunga pjäsen släpades ned till kusten. Med detta menas sekofagtransporten 1856.

Det är alltså den fiolen, som nu finns i Dalarnas museum, deponerad av Melker Klintman i Stora Tuna.